

*Aleksandra Jurkowska**

EWOLUCJA NORM OSTROŻNOŚCIOWYCH A BEZPIECZEŃSTWO BANKÓW KOMERCYJNYCH W POLSCE W LATACH 1989–2014

WSTĘP

W procesie zarządzania ryzykiem w bankach bardzo istotną funkcję pełnią rozwiązania regulacyjne, określające standardy w zakresie pomiaru ryzyka i takiego kształtowania bazy kapitałowej, aby była ona w stanie absorbować potencjalne straty. Skuteczna implementacja odpowiednich narzędzi i procedur zarządzania ryzykiem może być zapewniona jedynie w warunkach, w których względy konkurencyjne i odpowiedni stopień rozwoju rynków finansowych umożliwiają płynne i bezpieczne przeprowadzanie transakcji. W krajach przechodzących transformację ustrojową zmiany regulacyjne następują zwykle stopniowo, w taki sposób, by ich tempo i zakres dostosowane były do dokonujących się równocześnie przekształceń strukturalnych, determinujących możliwości adaptacyjne nie tylko poszczególnych uczestników systemu bankowego, ale również całego systemu gospodarczego. Możliwości te stanowią także wypadkową pewnych uwarunkowań zewnętrznych, których rola rośnie wraz ze wzrostem stopnia otwierania się gospodarki na rynki zagraniczne.

* Dr Aleksandra Jurkowska jest pracownikiem Katedry Finansów na Uniwersytecie Ekonomicznym w Krakowie.

Celem niniejszego artykułu jest:

- 1) usystematyzowanie procesu ewolucji najważniejszych norm ostrożnościowych (przepisy ustawowe, uchwały i rekomendacje nadzorcze) w polskim systemie bankowym w latach 1989–2014, w przededniu wprowadzenia regulacji wewnętrznych implementujących postanowienia III Bazylejskiej Umowy Kapitałowej;
- 2) próba odpowiedzi na pytanie, jaki był wpływ zaostrzania norm regulacyjnych i oddziaływania pewnych negatywnych czynników zewnętrznych (spowolnienie tempa wzrostu gospodarczego, kryzys finansowy) na bezpieczeństwo banków komercyjnych¹, określone za pomocą takich miar, jak wartość funduszy własnych, poziom współczynnika wypłacalności, udział należności zagrożonych w portfelu i liczba (udział w aktywach sektora) banków niespełniających minimalnych standardów bezpieczeństwa.

1. NORMY OSTROŻNOŚCIOWE I BEZPIECZEŃSTWO BANKÓW W OKRESIE TRANSFORMACJI

1.1. Normy ostrożnościowe w okresie obowiązywania ustawy Prawo bankowe z 1989 r.

Na początku lat 90. zasady działania banków były podporządkowane polityce ekonomicznej państwa i rocznym planom kredytowym (Grzybowski 1987; Kucharski 1988). Ustawa Prawo bankowe z dnia 26 lutego 1982 r.² umożliwiała co prawda powoływanie nowych banków w formie spółek akcyjnych (w tym również z udziałem kapitału zagranicznego) oraz zakładanie oddziałów lub przedstawicielstw banków zagranicznych, w praktyce jednak do 1986 r. nie powstał żaden nowy bank. Można przyjąć, że proces przemian systemowych, których efektem jest funkcjonowanie w naszym kraju kilkudziesięciu konkurujących ze sobą podmiotów, rozpoczął się wraz z opracowaniem przez NBP i rozpoczęciem wdrażania w marcu 1987 r. przez władze planów reformy bankowej, którą przeprowadzono w trzech etapach:

- ❖ wyodrębnienie ze struktur Narodowego Banku Polskiego PKO BP (wrzesień 1987 r.) oraz podjęcie decyzji odnośnie do złożonych wniosków w sprawie utworzenia nowych banków,
- ❖ wydzielenie ze struktur Narodowego Banku Polskiego dziewięciu banków depozytowo-kredytowych (rozpoczęły one działalność 1 stycznia 1989 r. jako ban-

¹ Z analizy wyłączone banki spółdzielcze, ze względu na odmienne zasady ich funkcjonowania oraz ograniczony zasięg działalności.

² Ustawa z dnia 26 lutego 1982 r. Prawo bankowe, Dz.U. z 1989 r. Nr 7, poz. 56.

ki państwowe; w październiku i listopadzie 1991 r. przekształcono je w spółki Skarbu Państwa, a następnie sprywatyzowano w latach 1993–1999),

- ❖ tworzenie nowych banków dzięki spodziewanym inicjatywom „oddolnym” (nie-sformalizowaną doktrynę niedopuszczania kapitału prywatnego przełamano w już pierwszej połowie 1988 r. wyrażeniem zgody na otwarcie Łódzkiego Banku Rozwoju S.A.).

Równoległe z procesami przekształceń własnościowych i procesami restrukturyzacyjnymi (jakie stały się konieczne w wyniku ujawnienia się w polskim sektorze bankowym problemu złych długów na początku lat 90.) dokonywały się niezbędne zmiany prawne w kierunku harmonizacji polskiego ustawodawstwa z normami unijnymi, wynikające z podpisania przez Polskę 16 grudnia 1991 r. w Brukseli Układu Europejskiego, ustanawiającego stowarzyszenie ze wspólnotami Europejskimi i ich państwami członkowskimi (ratyfikowanego przez Sejm ustawą z dnia 4 lipca 1992 r.³), a następnie przystąpienia Polski w 1996 r. do Organizacji Współpracy Gospodarczej i Rozwoju (OECD). Harmonizacja oznaczała m.in. konieczność wprowadzenia do krajowego porządku prawnego dyrektyw⁴ implementujących rozwiązania przyjęte w Pierwszej Bazylejskiej Umowie Kapitałowej (Bazylea I).

Ustawa Prawo bankowe z 31 stycznia 1989 r.⁵ przewidywała możliwość powoływania banku w formie banków państwowych, spółdzielczych, państwowo-spółdzielczych⁶ i spółek akcyjnych, przy czym osoby zagraniczne mogły uczestniczyć w tworzeniu lub tworzyć jedynie banki w formie spółek akcyjnych. Pośrednio z zapisów ustawy wynikała także możliwość nabywania akcji polskich banków przez kapitał zagraniczny albo osoby zagraniczne. Zgodnie z omawianym aktem prawnym utworzenie banku mogło nastąpić, jeśli zostało zapewnione m.in. wyposażenie banku w kapitał własny, którego wielkość miała być dostosowana do rodzaju wykonywanych czynności i rozmiarów prowadzonej działalności, a także w odpowiednio przystosowane pomieszczenia i jeśli sprawowanie funkcji kierowniczych powierzono osobom o odpowiednim wykształceniu i doświadczeniu zawodowym. Kapitał nie mógł jednak pochodzić z kredytów lub pożyczek i nie mógł

³ Ustawa z dnia 4 lipca 1992 r. o ratyfikacji Układu Europejskiego ustanawiającego stowarzyszenie między Rzeczpospolitą Polską a Wspólnotami Europejskimi i ich Państwami Członkowskimi, sporządzonego w Brukseli dnia 16 grudnia 1991 r., Dz.U. Nr 60, poz. 302.

⁴ M.in. dyrektywy Rady 89/647/EWG z dnia 18 grudnia 1989 r. w sprawie współczynnika wypłacalności instytucji kredytowych, Dz.Urz. WE z 30.12.1989 r. L 386 /14, dyrektywy Rady 93/6/EWG z dnia 15 marca 1993 r. w sprawie adekwatności kapitałowej przedsiębiorstw inwestycyjnych i instytucji kredytowych, Dz.Urz. WE z 11.6.1993 r. L 141/1 (CAD1), dyrektywy Parlamentu Europejskiego i Rady 98/31/WE z dnia 22 czerwca 1998 r. zmieniającej dyrektywę Rady 93/6/EWG w sprawie adekwatności kapitałowej przedsiębiorstw inwestycyjnych i instytucji kredytowych, Dz.Urz. WE z 21.07.1998 r. L 204/13 (CAD2).

⁵ Ustawa z dnia 31 stycznia 1989 r. Prawo bankowe, Dz.U. z 1989 r. Nr 4, poz. 21.

⁶ Możliwość zakładania banków w tej formie zniesiono na mocy ustawy z dnia 14 lutego 1992 r. o zmianie ustawy – Prawo bankowe i niektórych innych ustaw, Dz.U. z 1992 r. Nr 20, poz. 78.

być w jakikolwiek sposób obciążony. Na początku lat 90. jego minimalną wartość określano w granicach tzw. swobodnego uznania, dokonywanego przez Prezesa Narodowego Banku Polskiego, co oznaczało, że Prezes NBP w porozumieniu z Ministrem Finansów określał w drodze zarządzenia szczegółowe wymagania dotyczące wyposażenia banku we własny kapitał, a zwłaszcza minimum kapitału własnego banku z udziałem kapitału polskiego i banku z udziałem kapitału zagranicznego. Warunek zapewnienia odpowiedniej kwoty kapitału założycielskiego precyzyjniej określono w wymaganiach, które Narodowy Bank Polski postawił przed założycielami banków, sformułowanych w *Informacji o stosowanych przez Narodowy Bank Polski podstawowych zasadach dopuszczania do działalności bankowej i nadawania upoważnień dewizowych*⁷. We wspomnianym dokumencie Zarząd NBP ustalił wartość 5 mln ECU jako minimalną kwotę kapitału założycielskiego dla wszystkich nowo utworzonych banków (w tym z udziałem kapitału zagranicznego) (Jurkowska 1998), przy czym kapitał założycielski mógł być wnoszony i utrzymywany w dewizach (przy zezwoleniu na otwarcie na obszarze RP oddziału banku zagranicznego odpowiednie zastosowanie miały przepisy o tworzeniu banków w formie spółek akcyjnych). *Informacja...* znacznie lepiej określała także wymagania, jakie powinni spełniać potencjalni założyciele banków w Polsce (Stolarski 1995).

Zgodnie z ustawą Prawo bankowe, w polityce kredytowej banki były związane ogólnymi limitami koncentracji kredytów i koncentracji kapitałowej. Wynosiły one odpowiednio: limit koncentracji wierzytelności w stosunkach z jednym podmiotem lub grupą podmiotów powiązanych ze sobą kapitałowo i organizacyjnie – 15%, limit koncentracji wierzytelności wynikający z jednej umowy – 10%, limit koncentracji kapitałowej – 25% sumy funduszy własnych banku⁸. Definicja tych ostatnich pozostawała zasadniczo zbieżna z definicją funduszy księgowych, jednak Prezes NBP mógł zaliczyć do funduszy własnych także inne pozycje. Wspomniane limity mogły być za zgodą Prezesa NBP zwiększone do wysokości nieprzekraczającej 50% funduszy własnych banku. Na mocy nowelizacji ustawy z 19 grudnia 1992 r.⁹, Prezes NBP został upoważniony do wliczenia do funduszy własnych banków określonych w zarządzeniu środków pieniężnych zgromadzonych na rachunkach bankowych, środków pieniężnych zgromadzonych na rachunkach lokat terminowych (jeżeli do terminu wypłaty pozostało więcej niż 3 lata) oraz na uwzględnienie łącznej sumy funduszy własnych banków powiązanych kapitałowo i organizacyjnie przy wyznaczaniu wyżej wymienionych limitów. Prezes banku centralnego został także zobowiązany do określenia zasad i trybu wliczania dodatkowej kwoty odpowiedzialno-

⁷ Informacja o stosowanych przez Narodowy Bank Polski podstawowych zasadach dopuszczania do działalności bankowej i nadawania upoważnień dewizowych, Warszawa 21 maja 1993 r.

⁸ Wspomniane limity nie dotyczyły obligacji emitowanych przez Skarb Państwa i NBP.

⁹ Ustawa z dnia 19 grudnia 1992 r. o zmianie ustawy – Prawo bankowe i niektórych innych ustaw, Dz.U. z 1992 r. Nr 6, poz. 29.

ści członków przy ustalaniu funduszy własnych banków spółdzielczych. W Prawie bankowym z 1989 r. wprowadzono zapis zwalniający Skarb Państwa z odpowiedzialności za zobowiązania banków (z wyjątkiem zobowiązań z tytułu wkładów oszczędnościowych zgromadzonych w bankach państwowych, bankach, które przed wejściem w życie nowych przepisów korzystały z tego uprawnienia, a także zobowiązań wynikających z udzielonych gwarancji i poręczeń)¹⁰. W przypadku powstania straty, groźby jej wystąpienia albo groźby powstania niewypłacalności, zarząd banku został zobligowany do zgłoszenia tego faktu NBP i wszczęcia postępowania uzdrawiającego. Jeśli jednak suma funduszy własnych banku zmniejszyłaby się o połowę, a zarząd nie podjąłby w terminie określonym ustawowo skutecznych działań uzdrawiających, Prezes NBP mógł zezwolić na przejęcie banku przez inne banki lub bank, ustalić jego czasowe przejęcie przez NBP lub zarządzić likwidację banku. Na mocy wprowadzonych przepisów, brak ofert nabycia ze strony banków oznaczał możliwość podania do powszechnej wiadomości zasad sprzedaży składników majątku w stanie wolnym od obciążeń¹¹. Omawiana ustawa nakładała na banki także obowiązek utrzymania płynności płatniczej polegającej na prowadzeniu działalności w sposób zapewniający wykonanie wszystkich zobowiązań zgodnie z terminami ich płatności, jednak nie sprecyzowano w niej konkretnych norm płynności. Do ich ustalenia został natomiast zobligowany Prezes NBP, do którego kompetencji należało także określenie norm dotyczących pokrycia funduszami własnymi aktywów banku oraz norm dopuszczalnego ryzyka w działalności banków.

Początkowo, ze względu na konieczność stworzenia przyjaznych warunków dla powstających banków prywatnych i rozpoczęty proces przekształceń własnościowych wyłonionych z NBP dziewięciu banków depozytowo-kredytowych, normy ostrożnościowe kierowane do sektora bankowego miały charakter zaleceń. W kolejnych latach szczegółowe zasady zarządzania ryzykiem formułowano w postaci zarządzeń. Wytyczne najważniejszych z nich zestawiono w tabeli 1.

¹⁰ Po wprowadzeniu Ustawy o Bankowym Funduszu Gwarancyjnym (BFG) z 1994 r., na mocy której dokonano także nowelizacji ustawy Prawo bankowe z 1989 r., brzmienie przepisu zmieniono, obejmując gwarancjami państwowymi imienne wkłady oszczędnościowe zgromadzone w PKO BP, Pekao S.A. i BGŻ S.A. (do 31 grudnia 1999 r.), wkłady zgromadzone na książeczkach mieszkaniowych wystawionych do 23 października 1990 r. w zakresie przekraczającym gwarancje ustawowe oraz zobowiązania z tytułu udzielonych przez Skarb Państwa gwarancji i poręczeń. Zapis ten powtórzono w pierwotnej wersji ustawy Prawo bankowe z 1997 r., po czym na mocy nowelizacji Ustawy o BFG z dnia 15 grudnia 2000 r. odpowiedzialność Skarbu Państwa za wszelkie zobowiązania banków została zniesiona; utrzymano ją tylko w stosunku do pozycji powiązanych z poręczeniami i gwarancjami państwowymi (por. Ustawa z dnia 14 grudnia 1994 r. o Bankowym Funduszu Gwarancyjnym, Dz.U. z 1994 r. Nr 4, poz. 18, Ustawa z dnia 29 sierpnia 1997 r. Prawo bankowe, Dz.U. z 1997 r. Nr 140, poz. 939, Ustawa z dnia 15 grudnia 2000 r. o zmianie ustawy o Bankowym Funduszu Gwarancyjnym oraz ustawy – Prawo bankowe, Dz.U. z 2000 r. Nr 122, poz. 1316).

¹¹ Zasady te pozostawały w zasadzie niezmienione w całym okresie obowiązywania ustawy *Prawo bankowe* z 1989 r.

Tabela 1. Podstawowe zalecenia Prezesa NBP i akty wykonawcze do ustawy Prawo bankowe z 1989 r. dotyczące zasad zarządzania ryzykiem w bankach

<p>Zalecenie nr 1/1990 z dnia 10 sierpnia 1990 r. dotyczące postępowania banków przy udzielaniu kredytów (zastąpione Zaleceniem Prezesa NBP z dnia 2 sierpnia 1993 r. dotyczącym postępowania przy udzielaniu kredytów, pożyczek pieniężnych, gwarancji, poręczeń bankowych lub innego typu zobowiązań na rzecz akcjonariuszy, udziałowców oraz osób pełniących funkcje w zarządzie lub radzie banku, a także podmiotów powiązanych z nimi kapitałowo i personalnie)</p>	<ul style="list-style-type: none"> • opracowanie regulaminów wewnętrznych określających dokładne warunki udzielania i monitorowania kredytów; • prowadzenie odrębnego rejestru wierzytelności osób powiązanych kapitałowo lub personalnie z bankiem; • przedstawianie takiego samego zakresu informacji i podleganie takim samym procedurom jak inni klienci, w przypadku ubiegania się o kredyt przez podmioty takie jak akcjonariusze, udziałowcy i osoby pełniące funkcje w zarządzie i radzie nadzorczej (oraz pozostałe osoby powiązane kapitałowo lub personalnie)
<p>Zalecenie nr 2/1990 z dnia 10 sierpnia 1990 r. dotyczące przeglądu i klasyfikacji należności od klientów i banków oraz sporządzania okresowych informacji</p>	<ul style="list-style-type: none"> • przegląd i ocena należności pod kątem realnej spłaty kredytów i uzyskania dochodów z tytułu ich oprocentowania; • wprowadzenie trzech grup klasyfikacji aktywów: należności od podmiotów w sytuacji normalnej, w sytuacji trudnej, w sytuacji wątpliwej lub spornej; kryteria klasyfikacji: przebieg dotychczasowej obsługi kredytu, kształtowanie się bieżącej sytuacji finansowej dłużnika, perspektywy rozwojowe podmiotu
<p>Zalecenie nr 3/1990 z dnia 10 sierpnia 1990 r. dotyczące obliczania i utrzymywania przez banki współczynnika wypłacalności</p>	<ul style="list-style-type: none"> • zdefiniowanie współczynnika wypłacalności jako relacji funduszy własnych do sumy aktywów i zobowiązań pozabilansowych ważonych ryzykiem kredytowym; rekomendowany poziom współczynnika: 8% (do dnia 1 stycznia 1993 r.); • początkowo wysoki poziom wag ryzyka ze względu na brak obowiązku tworzenia rezerw celowych, niską jakość portfela kredytów oraz wysoką inflację (100%, 200% i 300% w zależności od pozycji)

<p>Zalecenie nr 4/1990 z dnia 18 września 1990 r. dotyczące opracowywania i zbierania informacji na potrzeby działalności biura ryzyka</p>	<p>bullet zalecenie służyło stworzeniu bazy danych dotyczącej stanu zadłużenia i sytuacji finansowej większych kredytobiorców stanowiącej podstawę dyskretnego informowania o zadłużeniu i „standingu klientowskim” w innych bankach; idea ta nie została wprowadzona w życie – nowe kierownictwo NBP uznało, że biuro ryzyka czy też wywiadownia bankowa, powinno być zorganizowane przez banki komercyjne w ramach Związku Banków Polskich</p>
<p>Zalecenie nr 5/1990 z dnia 18 września 1990 r. dotyczące pomiaru płynności finansowej banków</p>	<ul style="list-style-type: none"> • obowiązek przedstawiania comiesięcznego sprawozdania dotyczącego struktury zapadalności i wymagalności aktywów i pasywów (w podziale na trzy kategorie: zlotowe, w walutach zbywalnych i niezbywalnych; przy wyszczególnieniu transakcji z klientami, bankami, sektorem uspołecznionym oraz transakcji w papierach wartościowych; zestawionych w przedziałach: <i>a vista</i>, poniżej 1 miesiąca, od 3 do 6 miesięcy, od 6 miesięcy do 1 roku, od 1 roku do 2 lat, od 2 do 5 lat, powyżej 5 lat)
<p>Zarządzenie nr 1/92 Prezesa NBP z dnia 8 kwietnia 1992 r. w sprawie koncentracji kredytów i innych wierzytelności</p>	<ul style="list-style-type: none"> • ustalenie granicy całkowitego zaangażowania wobec jednego klienta lub grupy związanej kapitałowo, jak również wierzytelności wynikającej z jednej umowy, na poziomie 10% funduszy własnych (rozumianych jako fundusze własne i środki na rachunkach bieżących i terminowych); kwota ta nie mogła przekraczać 10,5 mld zł (przed denominacją); granica obowiązywała wszystkie banki poza bankami spółdzielczymi i PKO BP

<p>Zarządzenie nr 19/92 Prezesa NBP z dnia 18 listopada 1992 r. w sprawie równoważenia ryzyka bankowego w drodze tworzenia rezerw celowych, zastąpione zarządzeniem nr 13/94 Prezesa NBP w sprawie zasad tworzenia rezerw na ryzyko związane z działalnością banków</p>	<ul style="list-style-type: none"> • wyróżnienie trzech kategorii należności i gwarancji bankowych (poniżej standardu, wątpliwych i straconych) i ustalanie rezerw celowych na podstawie zindywidualizowanej oceny ryzyka obciążającego każdą ekspozycję, w wysokości nie mniejszej niż: <ul style="list-style-type: none"> – 20% w odniesieniu do należności poniżej standardu, – 50% w odniesieniu do należności wątpliwych, – 100% w odniesieniu do należności straconych, • klasyfikacja należności do wymienionych grup w oparciu o terminowość spłaty kapitału i odsetek przez dłużnika oraz jego sytuację ekonomiczno-finansową • w zarządzeniu nr 13/94: rozszerzenie zakresu tworzenia rezerw celowych na wszystkie aktywa i zobowiązania pozabilansowe obciążone ryzykiem, wyłączenie z obowiązku tworzenia rezerw należności w części posiadającej gwarancje Skarbu Państwa lub Narodowego Banku Polskiego
<p>Zarządzenie nr 4/93 Prezesa NBP z dnia 19 marca 1993 r. w sprawie norm dopuszczalnego ryzyka walutowego w działalności banków</p>	<ul style="list-style-type: none"> • wprowadzenie od 1 sierpnia 1993 r. (w uzasadnionych przypadkach od 31 grudnia 1993 r.): <ul style="list-style-type: none"> – limitu pozycji walutowej banku względem pojedynczej waluty na poziomie 15% funduszy własnych banku, – limitu pozycji pozycji globalnej (długiej lub krótkiej) na poziomie 30% funduszy własnych banku, – limitu pozycji maksymalnej względem wszystkich walut obcych na poziomie 40% funduszy własnych banku, – wymogów związanych z koniecznością wypracowania wewnętrznych regulaminów, norm i procedur wykorzystywanych w operacjach walutowych

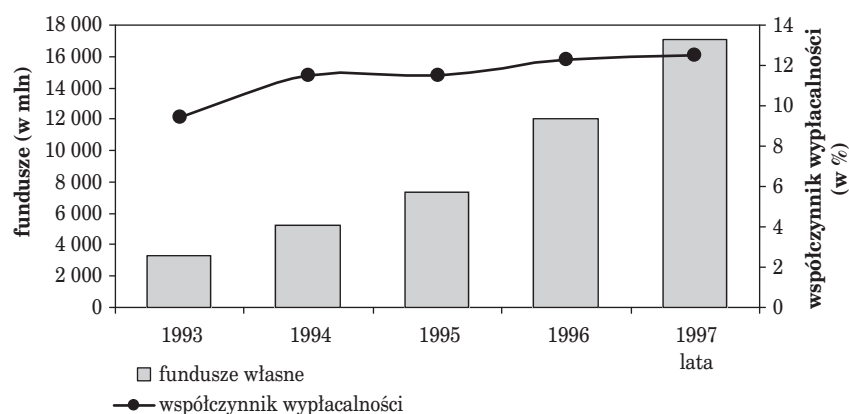
<p>Zarządzenie nr 7/93 Prezesa NBP z dnia 20 maja 1993 r. w sprawie norm dotyczących pokrycia funduszami własnymi aktywów banku</p>	<ul style="list-style-type: none"> • obowiązek wyznaczania współczynnika wypłacalności według schematu przewidzianego w załączeniu 3/1990, przy zwiększeniu do sześciu wag ryzyka przypisywanych ekspozycjom kredytowym (0%, 10%, 20%, 30%, 50%, 100%), • określenie zasad wyznaczania funduszy własnych banku (fundusze własne netto), do których zaliczono fundusze własne podstawowe I kategorii i fundusze uzupełniające II kategorii, powiększone o zobowiązania podporządkowane (fundusze uzupełniające III kategorii) i pomniejszone o określone pozycje, • minimalna wartość współczynnika wypłacalności ustalona na poziomie 8%; dla banku rozpoczynającego działalność operacyjną 15% w pierwszym roku działalności i 12% w kolejnym
--	---

Źródło: *Nadzór bankowy 1986–2006*, Narodowy Bank Polski; *Transformacja bankowości polskiej w latach 1988–1995. Studium monograficzno-porównawcze*, red. Baka 1997; *Wiśnicka-Hańcza 1993*; teksty odpowiednich aktów wykonawczych wyszczególnionych w spisie bibliograficznym.

1.2. Wskaźniki bezpieczeństwa banków komercyjnych w Polsce w latach 1993–1997

Pomimo że od momentu wprowadzenia reform wartość funduszy własnych banków komercyjnych systematycznie rosła (wzrastał też średni poziom współczynnika wypłacalności w sektorze; por. rysunek 1), zbyt liberalne zasady wydawania licencji w pierwszym okresie transformacji, brak jednoznacznych procedur kredytowych i niekorzystne przepisy podatkowe w zakresie traktowania odpisów na rezerwy celowe sprawiły, że w polskich bankach na początku lat 90. pojawił się problem „złych długów”. Skalę zjawiska (por. rysunek 2) ujawniło wprowadzenie w 1992 r. zarządzenia nr 19/92 Prezesa NBP w sprawie równoważenia ryzyka bankowego w drodze tworzenia rezerw celowych, zobowiązującego banki do przeglądu i klasyfikacji należności w ramach określonych grup ryzyka.

Rysunek 1. Fundusze własne i średni współczynnik wypłacalności w bankach komercyjnych w Polsce w latach 1993–1997

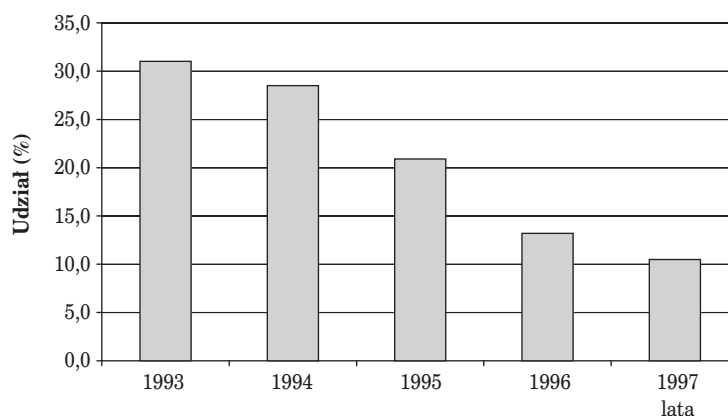

Źródło: *Sytuacja finansowa banków w 1999 r. Synteza*, Narodowy Bank Polski, Generalny Inspektorat Nadzoru Bankowego, Warszawa kwiecień 1999 r., s. 38.

Na skutek zbyt liberalnej polityki ostrożnościowej w latach 1993–1997 od 9% do 23% działających banków komercyjnych nie spełniało podstawowego wymogu bezpieczeństwa, jakim było utrzymywanie 8% współczynnika wypłacalności. Jednocześnie zdecydowana większość banków nie spełniających wymogu adekwatności kapitałowej była technicznie niewypłacalna – współczynnik wypłacalności w tych bankach kształtował się na poziomie poniżej 2%, a zastosowanie wobec nich procedur likwidacyjnych doprowadziłoby do dalszego pogłębienia strat¹² (por. tabela 2).

¹² *Nadzór bankowy 1986–2006, op. cit.*, s. 20.

Rysunek 2. Udział należności zagrożonych w należnościach brutto od podmiotów niefinansowych w bankach komercyjnych w Polsce w latach 1993–1997

Źródło: *Sytuacja finansowa banków w 1999 r...*, op. cit., s. 34.

Tabela 2. Zróżnicowanie poziomu współczynnika wypłacalności w bankach komercyjnych w Polsce w latach 1993–1997

Poziom współczynnika wypłacalności (w %)	Liczba banków komercyjnych na koniec okresu				
	1993	1994	1995	1996	1997
Poniżej 0	13	15	11	7	6
Od 0 do 2	0	1	0	0	0
Od 2 do 8	5	2	2	1	2
Powyżej 8	69	65	68	73	73
Łącznie	87	83	81	81	81

Źródło: *Nadzór bankowy 1986–2006*, op. cit., s. 20.

Stopniowa poprawa sytuacji dokonywała się w wyniku opracowania określonych rozwiązań o charakterze systemowym, do których należy zaliczyć: procedury wprowadzone ustawą o restrukturyzacji finansowej przedsiębiorstw i banków¹³, zaostrenie kryteriów wydawania licencji bankowych przez NBP, przejściowe nabywanie przez NBP akcji i obligacji banków komercyjnych poddanych postępowaniu naprawczemu oraz pomoc wekslowa NBP i zwolnienie z rezerwy obowiązkowej (ostatnie dwa rozwiązania stosowane były w odniesieniu do banków wdrażających procesy naprawcze i banków zaangażowanych w proces sanacji innego banku).

¹³ Ustawa z dnia 3 lutego 1993 r. o restrukturyzacji finansowej przedsiębiorstw i banków, op. cit.

Pozytywny wpływ na sytuację banków miały też znowelizowane przepisy ustawy o rachunkowości: jej pierwotna wersja z 1994 r. dość lakonicznie zobowiązywała wierzyciela do tworzenia w ciężar kosztów rezerw na należności kwestionowane przez dłużnika oraz na te, z których zapłatą dłużnik zalegał¹⁴, co nie znaczyło, że w całości były one uznawane za koszt uzyskania przychodów. Dopiero po wprowadzeniu w 1994 r. nowelizacji obowiązującego wówczas prawa podatkowego do kosztów uzyskania przychodów zaliczono: 1) kredyty (pożyczki) stracone pomniejszone o kwotę niespłaconych odsetek i równowartość rezerw zaliczonych uprzednio do kosztów uzyskania przychodu oraz połowę tej części funduszu ryzyka, w jakiej pokryto nim kredyty (pożyczki) stracone, 2) rezerwy na pokrycie kredytów (pożyczek) straconych, musiały one jednak spełniać ściśle ustalone kryteria¹⁵. Od stycznia 1997 r. kosztami w sensie podatkowym stały się również straty z tytułu udzielonych po 1 stycznia 1997 r. gwarancji albo poręczeń spłaty kredytów i pożyczek, rezerwy utworzone na stracone należności z tytułu udzielonych przez bank po 1 stycznia 1997 r. gwarancji albo poręczeń spłaty kredytów i pożyczek oraz rezerwy na 25% kwot kredytów wątpliwych oraz 25% kwot wątpliwych należności z tytułu gwarancji lub poręczeń spłaty kredytów i pożyczek udzielonych po 1 stycznia 1997 r.¹⁶.

2. KIERUNKI ZMIAN REGULACYJNYCH W ASPEKTCIE INTEGRACJI Z UNIĄ EUROPEJSKĄ

2.1. Ewolucja norm ostrożnościowych po wprowadzeniu ustawy Prawo bankowe z 1997 r.

Od 1997 r. działaniom restrukturyzacyjnym towarzyszyły pogłębione zmiany legislacyjne w sferze norm ostrożnościowych, wynikające z konieczności harmonizacji obowiązujących przepisów wewnętrznych z prawem wspólnotowym. Zmiany te nabrały tempa po przystąpieniu Polski 1 maja 2004 r. do Unii Europejskiej na mocy traktatu akcesyjnego podpisanego 16 kwietnia 2003 r. w Atenach. Od 1 stycznia 2007 r. podstawowe kwestie związane z bezpieczeństwem funkcjonowania instytucji kredytowych i firm inwestycyjnych w krajach Unii Europejskiej (m.in. zasady kalkulacji funduszy własnych, ekspozycji na ryzyko oraz wymogów kapitałowych)

¹⁴ Ustawa z dnia 29 września 1994 r. o rachunkowości, Dz.U. z 1994 r. Nr 121, poz. 591 z późn. zm.

¹⁵ Ustawa z dnia 28 maja 1994 r. o zmianie ustawy o podatku dochodowym od osób prawnych, Dz.U. z 1994 r. Nr 87, poz. 406; kryteria nieściągalności zostały ustalone w tej samej ustawie zmieniającej.

¹⁶ Ustawa z dnia 21 listopada 1996 r. o zmianie ustawy o podatku dochodowym od osób prawnych, Dz.U. z 1996 r. Nr 137, poz. 639.

regulowały przepisy dyrektyw 2006/48/WE¹⁷ i 2006/49/WE Parlamentu Europejskiego i Rady¹⁸ w sprawie adekwatności kapitałowej (Capital Requirements Directive; CRD), które wprowadziły w życie postanowienia Nowej Umowy Kapitałowej (NUK).

Właściwy proces harmonizacji prawodawstwa wewnętrznego i wspólnotowego rozpoczął się po wejściu w życie ustawy Prawo bankowe z 1997 r.¹⁹ Od momentu wprowadzenia jej przepisów banki w Polsce mogą być tworzone jako banki państwowe, spółdzielcze lub banki w formie spółek akcyjnych, przy czym początkowo zachowano zasadę dopuszczania kapitału zagranicznego do tworzenia banków jedynie w formie spółek akcyjnych. W ustawie doprecyzowano warunki, od spełnienia których uzależniona jest decyzja (najpierw KNB potem KNF) o wyrażeniu zgody na utworzenie banku²⁰ oraz zakres informacji przedkładanych organom nadzoru we wniosku o utworzenie banku i jego załącznikach. Po raz pierwszy także rangę ustawową nadano przepisom dotyczącym wyposażenia banków (początkowo państwowych i zorganizowanych w formie spółek akcyjnych, potem także spółdzielczych) w kapitał założycielski. Po uchwaleniu Prawa bankowego z 1997 r. zasady wyposażenia banków zorganizowanych w formie spółek akcyjnych i banków państwowych zyskały rangę ustawową, natomiast podobne zasady dotyczące banków spółdzielczych określały stosowne uchwały. Zgodnie z uchwałą nr 9/98 KNB²¹ minimalną wartość kapitału założycielskiego banku spółdzielczego, który od początku swej działalności był zrzeszony w jednym z banków regionalnych lub spółdzielczych, ustalono na poziomie:

- ❖ 300 tys. ECU (później EURO) – jeżeli zezwolenie na utworzenie banku wydane było przed 1 stycznia 1999 r.,
- ❖ 1 mln ECU (później EURO) – jeżeli zezwolenie na utworzenie banku wydane było po 1 stycznia 1999 r.

Minimalną wartość kapitału założycielskiego banku spółdzielczego, który nie przystąpił do żadnego ze zrzeszeń, ustalono na poziomie zgodnym z przepisami Prawa bankowego dotyczącymi banków zorganizowanych w formie spółek akcyjnych i banków państwowych (tj. 5 mln ECU; później EURO). W 1998 r. omawianą

¹⁷ Dyrektywa 2006/48/WE Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 14 czerwca 2006 r. w sprawie podejmowania i prowadzenia działalności przez instytucje kredytowe, Dz.Urz. UE z 30 czerwca 2006 r. L 177/1.

¹⁸ Dyrektywa 2006/49/WE Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 14 czerwca 2006 r. w sprawie adekwatności kapitałowej firm inwestycyjnych i instytucji kredytowych, Dz.Urz. UE z 30 czerwca 2006 r. L 177/201.

¹⁹ Ustawa Prawo bankowe z dnia 29 sierpnia 1997 r., *op. cit.*, poz. 939.

²⁰ W przypadku banków tworzonych w formie spółek akcyjnych i banków spółdzielczych; banki państwowe od momentu wejścia w życie ustawy Prawo bankowe z 1989 r. tworzone są przez Radę Ministrów.

²¹ Uchwała nr 9/98 KNB z dnia 5 sierpnia 1998 r. w sprawie szczegółowych zasad wyposażenia banków spółdzielczych w kapitał założycielski, Dz.Urz. NBP z 1998 r. Nr 19, poz. 44.

regulację zastąpiono uchwałą nr 10/98 KNB²², wyżej wymienione wymogi zostały jednak utrzymane. W roku 2001 na mocy nowelizacji ustawy Prawo bankowe rangę ustawową nadano także przepisom dotyczącym wyposażenia banków spółdzielczych w kapitał założycielski (1 mln EURO w przypadku banków, których założyciele wyrazili zamiar zawarcia umowy zrzeczenia)²³. Ze względu na trudności w zwiększaniu funduszy własnych przez banki spółdzielcze²⁴, wspomnianą ustawę dwukrotnie nowelizowano ustalając ostatecznie okresy przejściowe w osiąganiu progów kolejno: 300 tys., 500 tys. i 1 mln EURO, kończące się 31 grudnia 2001 r., 2005 r. i 2010 r.²⁵ Na mocy ustawy o funkcjonowaniu banków spółdzielczych, ich zrzeszaniu się i bankach zrzeszających, minimalny kapitał założycielski banku zrzeszającego ustalono na poziomie czterokrotności wymogu przewidzianego dla banków państwowych i banków utworzonych w formie spółek akcyjnych²⁶. Zgodnie z ustawą o listach zastawnych i bankach hipotecznych, potencjalne określenie odrębnych wymogów dla banku hipotecznego pozostawiono w gestii właściwego organu nadzoru (decyzja podejmowana w formie uchwały)²⁷.

W ustawie Prawo bankowe z 1997 r. zmieniono także wartości i zasady wyznaczania współczynników koncentracji kapitałowej i koncentracji wierzytelności (początkowo pierwszy obniżono z 25% do 15%, a drugi podwyższono z 15% do 25%; w 2004 r. limity koncentracji kapitałowej i koncentracji wierzytelności ujednolicono, wprowadzając dwa progi: 20% – w kontaktach z podmiotami powiązanymi i 25% – w kontaktach z podmiotami nie powiązanymi z bankiem²⁸) oraz zobowiązano banki do monitorowania tzw. dużego limitu koncentracji (wierzytelności przekraczające 10% funduszy własnych banku nie powinny przekraczać 800% tych funduszy). Wprowadzono także dodatkowe ograniczenia przy udzielaniu kredytów członkom organów bankowych, a także osobom pełniącym funkcje kierownicze w banku. Ponadto na mocy omawianego aktu prawnego dokonano zasadniczych zmian w sposobie definiowania funduszy własnych banku (podział na

²² Uchwała nr 10/98 KNB z dnia 5 sierpnia 1998 r. w sprawie szczegółowych zasad wnoszenia kapitału założycielskiego banku w formie spółki akcyjnej i banków państwowych, Dz.Urz. NBP z 1998 r. Nr 19, poz. 45.

²³ Ustawa z dnia 23 sierpnia 2001 r. o zmianie ustawy Prawo bankowe oraz o zmianie innych ustaw, Dz.U. z 2001 r. Nr 111, poz. 1195.

²⁴ Konieczność osiągnięcia minimalnych progów kapitału była jednym z czynników determinujących procesy konsolidacyjne w sektorze banków spółdzielczych. Często te z banków spółdzielczych, które nie były w stanie osiągnąć ustawowego minimum, przekształcały się w spółdzielcze kasy oszczędnościowo-kredytowe.

²⁵ Ustawa z dnia 9 kwietnia 1999 r. o zmianie ustawy o BFG oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. z 1999 r. Nr 40, poz. 399); ustawa z dnia 7 grudnia 2000 r. o funkcjonowaniu banków spółdzielczych, ich zrzeszaniu się i bankach zrzeszających (Dz.U. z 2000 r. Nr 119, poz. 1252).

²⁶ Ustawa z dnia 7 grudnia 2000 r. o funkcjonowaniu..., *op. cit.*

²⁷ Ustawa z dnia 29 sierpnia 1997 r. o listach zastawnych i bankach hipotecznych, Dz.U. z 1997 r. Nr 140, poz. 940.

²⁸ Ustawa z dnia 23 sierpnia 2001 r. o zmianie ustawy Prawo bankowe..., *op. cit.*

fundusze podstawowe i uzupełniające), uregulowano kwestię proporcji pomiędzy tymi funduszami, zdefiniowano współczynnik wypłacalności banku, podając jego wartości graniczne, i określono zasady tworzenia rezerwy na ryzyko ogólne. Nowym rozwiązaniem było również zobowiązanie banków do powołania odpowiednich organów kontroli wewnętrznej („komórek organizacyjnych audytu wewnętrznego”, przy czym w bankach spółdzielczych jej zadania mogą być wykonywane przez banki zrzeszające na zasadach określonych w umowie zrzeszenia). W roku 2007 w omawianym akcie prawnym pojawił się też zapis obligujący banki do ogłaszania w sposób ogólnie dostępny informacji o charakterze jakościowym i ilościowym dotyczących adekwatności kapitałowej, przy czym szczegółowe zasady, zakres i sposób ogłaszania informacji pozostawiono decyzji Komisji Nadzoru Bankowego, która podejmowała w tej kwestii odpowiednią uchwałę²⁹.

W tabeli 3 scharakteryzowano wytyczne głównych norm ostrożnościowych sformułowanych w aktach wykonawczych do ustawy Prawo bankowe z 1997 r. (początkowo aktami tymi były uchwały Komisji Nadzoru Bankowego, od roku 2008, w wyniku zmian zasad organizacji nadzoru w Polsce³⁰, uchwały Komisji Nadzoru Finansowego).

²⁹ Ustawa z dnia 26 stycznia 2007 r. o zmianie ustawy Prawo bankowe, Dz.U. z 2007 r. Nr 42, poz. 272.

³⁰ Od 1 stycznia 2008 r. kompetencje Komisji Nadzoru Bankowego na mocy ustawy z dnia 21 lipca 2006 r. o nadzorze nad rynkiem finansowym (Dz.U. z 2006 r. Nr 157, poz. 1119) przejęła Komisja Nadzoru Finansowego.

Tabela 3. Główne wytyczne KNF określone w aktach wykonawczych po wprowadzeniu ustawy Prawo bankowe z 1997 r.

Obszar regulacji	Regulacja	Podstawowe wytyczne
Wyposażenie banków spółdzielczych w kapitał założycielski	uchwała nr 9/98 KNB i 10/98 KNB	<ul style="list-style-type: none"> • minimalna wartość kapitału założycielskiego banku spółdzielczego, który od początku swej działalności był zrzeszony w jednym z banków regionalnych lub spółdzielczych na poziomie: – 300 tys. ECU (później euro) – jeżeli zezwolenie na utworzenie banku wydane było przed 1 stycznia 1999 r., – 1 mln ECU (później euro) – jeżeli zezwolenie na utworzenie banku wydane było po 1 stycznia 1999 r.; • kapitał założycielski banku spółdzielczego, który nie spełniał wymogu zrzeszenia się w jednym z banków zrzeszających lub regionalnych, ustalono na poziomie zgodnym z przepisami Prawa bankowego dotyczącymi banków zorganizowanych w formie spółek akcyjnych i banków państwowych (tj. 5 mln ECU; później euro)
Kalkulacja funduszy własnych	uchwały nr 3/98 KNB, 8/98 KNB, 6/2001 KNB, 5/2004 KNB, 2/2007 KNB, 381/2008 KNF, 314/2009 KNF, 367/2010 KNF	<ul style="list-style-type: none"> • uszczegółowienie zasad wyznaczania funduszy uzupełniających (do których zaliczono m.in. fundusze podporządkowane), innych pozycji bilansu zaliczanych do funduszy uzupełniających (m.in. pod pewnymi warunkami fundusze tworzone ze środków własnych lub obcych i zobowiązania z tytułu emisji papierów wartościowych o nieokreślonym terminie wymagalności), dokonywania pomniejszeń funduszy własnych (m.in. o brakującą kwotę rezerw celowych i zaangażowania kapitałowe w instytucjach finansowych i bankach); wyłączenie z obowiązku dokonywania niektórych pomniejszeń przez banki realizujące programy postępowania naprawczego lub przejmujące banki zagrożone upadłością, bądź likwidacją; • określenie wzajemnych relacji pomiędzy składnikami funduszy podstawowych i uzupełniających (m.in. wymóg, by fundusze uzupełniające nie przekraczały funduszy podstawowych)
Współczynnik wypłacalności i wymogi kapitałowe	Zarządzenia nr 3/98 KNB i 5/98 KNB, uchwały nr 8/98 KNB, 2/2000 KNB,	<ul style="list-style-type: none"> • uszczegółowienie zasad przypisywania wag ryzyka poszczególnym kategoriom aktywów i zobowiązań pozabilansowych (w przypadku należności o wadze ryzyka decydowała klasa zaszerzegowania danego podmiotu, w przypadku zobowiązań pozabilansowych – waga ryzyka produktu i waga ryzyka kontrahenta);

Obszar regulacji	Regulacja	Podstawowe wytyczne
Limity dla ryzyka walutowego	5/2001, 1/2003 KNB, 2/2004 KNB, 4/2004 KNB, 1/2007 KNB, 10/2007 KNB, 380/2008 KNF, 335/2009 KNF, 76/2010 KNF, 369/2010 KNF	<ul style="list-style-type: none"> • nowe podejście do zarządzania ryzykiem poprzez alokację kapitału na poszczególne obszary ryzyka i wprowadzenie pojęcia „wymóg kapitałowego”; wymóg kapitałowy z tytułu ryzyka kredytowego należało wyznaczyć przez wymnożenie współczynnika wypłacalności przez sumę aktywów i zobowiązań pozabilansowych ważonych ryzykiem; wymóg kapitałowy z tytułu ryzyka rynkowego mógł być wyznaczany metodą podstawową, mieszaną lub wartości zagrożonej (zastosowanie dwóch ostatnich wymagało przedłożenia organom nadzorczym opisu metody i spełnienia określonych warunków); • rozszerzenie liczby wymogów kapitałowych o nowe typy ryzyka (m.in. wprowadzenie wymogu kapitałowego z tytułu ryzyka operacyjnego); • zmiany w konstrukcji współczynnika wypłacalności: zaczęto go wyliczać w procentach, jako pomnożony przez 100 ułamek, którego licznikiem były fundusze własne powiększone o kapitał krótkoterminowy i pomniejszone o kwotę przekroczenia progu koncentracji kapitałowej (pomniejszenie to wkrótce zostało zniesione), natomiast mianownikiem – pomnożony przez 12,5 całkowity wymóg kapitałowy; całkowity wymóg kapitałowy stanowił sumę wymogów kapitałowych przewidzianych dla banków o znaczącej lub nieznaczącej skali działalności; • wprowadzenie podziału na portfel handlowy i bankowy; • określenie zasad kalkulowania kapitału krótkoterminowego; • wprowadzenie zasad korzystania z ocen zewnętrznych agencji ratingowych (Fitch Ratings, Moody's Investors Service oraz Standard and Poor's Ratings Services); • określenie zasad utrzymywania ekspozycji na przetransferowane ryzyko kredytowe (związanych z aktywami sekurytyzowanymi); • systematyczna modyfikacja (zgodnie z wytycznymi dyrektyw unijnych) zasad kalkulowania wymogów kapitałowych (zwłaszcza w odniesieniu do ekspozycji z tytułu stosowania instrumentów pochodnych oraz wykorzystywania metod zaawansowanych), definiowania portfela bankowego i handlowego oraz kalkulowania kapitału krótkoterminowego
Limity dla ryzyka walutowego	uchwały nr 5/98 KNB, 11/98 KNB, 2/2000 KNB	<ul style="list-style-type: none"> • początkowo limity otwartych pozycji walutowych określone na poziomach: <ul style="list-style-type: none"> – pozycja otwarta – 15% funduszy własnych, – globalna 30% funduszy własnych, – maksymalna 40% funduszy własnych;

Obszar regulacji	Regulacja	Podstawowe wytyczne
		<p>oraz konieczność wyznaczania pozycji walutowej transakcji indeksowanych i pozycji walutowej całkowitej;</p> <ul style="list-style-type: none"> • modyfikacja obowiązujących limitów na mocy uchwały nr 11/98 KNB: <ul style="list-style-type: none"> – pozycja walutowa indywidualna – 15% funduszy własnych banku w przypadku walut obcych wymiennalnych (z wyjątkiem walut wchodzących w skład Europejskiej Unii Monetarnej; pozycje dla tych walut uwzględniano w pozycji walutowej dla euro) i 2% w przypadku walut niewymiennalnych, – pozycja walutowa całkowita dla walut obcych niewymiennalnych – 5% funduszy własnych, – pozycja walutowa całkowita dla wszystkich walut obcych – 30% funduszy własnych; • na mocy uchwały nr 2/2000 KNB zastąpienie limitów pozycji otwartych wymogami kapitałowymi z tytułu ryzyka walutowego
Normy płynności	uchwały nr 9/2007 KNB i 386/2008 KNF	<ul style="list-style-type: none"> • nałożenie na banki krajowe i oddziały instytucji kredytowych nadzorczych norm płynności w postaci: <ul style="list-style-type: none"> – miar płynności krótkoterminowej (luka płynności krótkoterminowej i współczynnik płynności krótkoterminowej; rekomendowane poziomy: odpowiednio co najmniej 0 i 1); miary służące do oceny stopnia pokrycia funduszy niestabilnych aktywami płynnymi, – miar płynności długoterminowej (współczynnik pokrycia aktywów niepłynnych funduszami własnymi i współczynnik pokrycia aktywów niepłynnych i aktywów o ograniczonej płynności funduszami własnymi i środkami obcymi stabilnymi; rekomendowane poziomy dla obydwu miar: co najmniej 1); miary służące ocenie stopnia finansowania aktywów niepłynnych oraz aktywów o ograniczonej płynności funduszami stabilnymi; • normy bardziej liberalne dla oddziałów instytucji kredytowych (zwłaszcza o sumie bilansowej mniejszej niż 200 mln zł) i banków krajowych o średniej sumie bilansowej mniejszej niż 200 mln zł.
Tworzenie rezerw na ryzyko związane	uchwały nr 13/98 KNB (dwukrotnie nowelizowana) i 8/1999 KNB,	<ul style="list-style-type: none"> • wprowadzenie dwóch nowych kategorii należności i zobowiązań pozabilansowych podlegających obowiązkowi tworzenia rezerw celowych (normalne i pod obserwacją); po wielu zmianach ostatecznie rezerwy ustalono na poziomie:

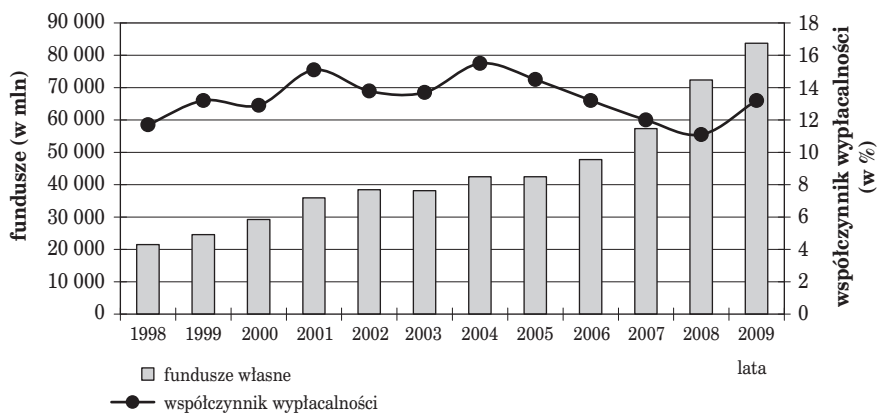
Obszar regulacji	Regulacja	Podstawowe wytyczne
z działalnością banków	rozporządzenia Ministra Finansów: z 10 grudnia 2001 r.; 10 grudnia 2003 r.; 16 grudnia 2008 r. (kilkukrotnie nowelizowane)	<ul style="list-style-type: none"> - 1.5% podstawy tworzenia – w przypadku ekspozycji kredytowych z tytułu pożyczek i kredytów konsumpcyjnych zakwalifikowanych do kategorii „normalne” oraz kategorii „pod obserwacją”; - 20% – w przypadku należności i zobowiązań pozabilansowych zaliczonych do kategorii „poniżej standardu”; - 50% – w przypadku należności i zobowiązań pozabilansowych zakwalifikowanych do kategorii „wątpliwe”; - 100% – w przypadku należności i zobowiązań pozabilansowych zakwalifikowanych do kategorii „stracone”; • możliwość obniżenia kwot w przypadku banków realizujących programy naprawcze lub banków przejmujących banki znajdujące się w trudnej sytuacji ekonomiczno-finansowej; • podstawa naliczania rezerwy – wartość należności lub udzielonego zobowiązania pozabilansowego, pomniejszona o wartość niektórych zabezpieczeń; • możliwość pomniejszenia wymaganego poziomu rezerw celowych na należności normalne i pod obserwacją o 25% rezerwy na ryzyko ogólne (tworzonej na podstawie Prawa bankowego)
System zarządzania ryzykiem i obowiązki informacyjne	uchwały nr 4/2007 KNB, 6/2007 KNB, 385/2008 KNF, 368/2010 KNF	<ul style="list-style-type: none"> • określenie podstawowych zasad zarządzania ryzykiem, kontroli wewnętrznej i dokonywania przeglądów procesu szacowania i utrzymywania kapitału wewnętrznego na podstawie pisemnych strategii, planów i procedur; i dokonanie w tym zakresie podziału kompetencji pomiędzy radę nadzorczą i zarząd; • zobligowanie banków do wprowadzenia systemu kontroli wewnętrznej dostosowanego do struktury organizacyjnej, obejmującego jednostki organizacyjne centrali, oddziały oraz podmioty zależne banku; • delegowanie na zarząd obowiązku zorganizowania niezależnych komórek audytu wewnętrznego, realizującego zadania określone w Prawie bankowym; • wprowadzenie dodatkowych obowiązków informacyjnych dla banków stosujących zaawansowane metody szacowania wymogów kapitałowych

Źródło: Teksty odpowiednich aktów wykonawczych wyszczególnionych w spisie bibliograficznym.

2.2. Wskaźniki bezpieczeństwa banków komercyjnych w Polsce w latach 1998–2009

W latach 1998–2009 fundusze własne banków komercyjnych systematycznie wzrastały w tempie pozwalającym na zachowanie bezpiecznego poziomu średniego współczynnika adekwatności kapitałowej (powyżej 8%). W latach 2000, 2002 i 2005–2008 współczynniki te obniżyły się (por. rysunek 3); w 2000 r. i 2002 r. było to wynikiem pogorszenia się jakości portfeli kredytowych, natomiast w latach 2005–2007 – ekspansji kredytowej postępującej na fali boomu budowlanego i wzrostu zainteresowania kredytami konsumpcyjnymi (w tym zadłużenia z tytułu kart kredytowych). Co prawda w roku 2008 tempo wzrostu kredytów w wielu bankach uległo ograniczeniu (co było m.in. rezultatem wprowadzenia Rekomendacji SII zaostrzającej zasady udzielania kredytów zabezpieczonych hipotecznie), jednak średni poziom współczynnika adekwatności kapitałowej spadł za sprawą zmian zasad wyznaczania wymogów kapitałowych na mocy uchwały 1/2007 KNB, która zobowiązała banki do utrzymywania od 1 stycznia 2008 r. dodatkowej rezerwy kapitałowej na pokrycie ryzyka operacyjnego.

Rysunek 3. Fundusze własne i średni współczynnik wypłacalności w bankach komercyjnych w Polsce w latach 1998–2009

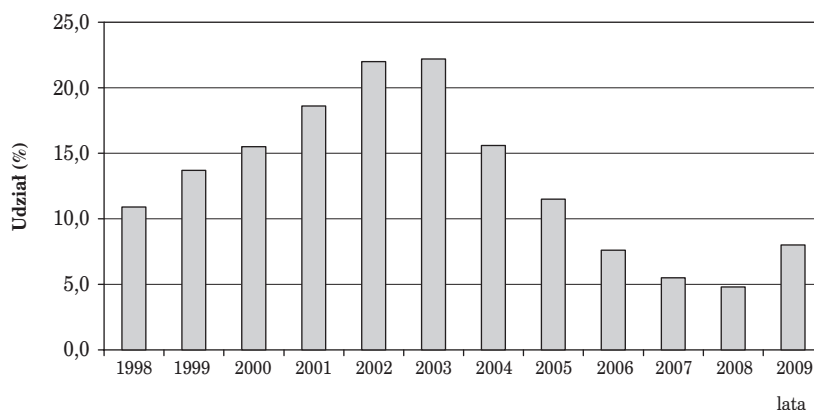

Źródło: *Sytuacja finansowa banków w 2006 r.*, op. cit., s. 64 oraz *Raport o sytuacji banków w 2009 r.*, op. cit., aneks statystyczny.

Od 1998 r. poziom ryzyka kredytowego w sektorze bankowym wzrastał (obniżenie jakości portfela kredytowego banków; por. rysunek 4), co spowodowane było m.in. spowolnieniem tempa wzrostu gospodarczego (z ok. 7% do poniżej 5%) i barierami popytu zewnętrznego (kryzys rosyjski, obniżenie dynamiki wzrostu gospodarczego w krajach Unii Europejskiej, zwłaszcza w Niemczech). Z tego wzglę-

du wprowadzenie uchwały nr 8/1999 KNB, w której zaostrzono zasady tworzenia rezerw na ryzyko związane z działalnością banków, spowodowało wzrost poziomu tworzonych rezerw celowych. Taki stan rzeczy dowiódł, że ocena ryzyka kredytowego w poprzednich okresach była zbyt liberalna, natomiast polityka kredytowa zbyt ekspansywna. W 2001 r. nastąpiło wyraźne spowolnienie tempa wzrostu gospodarczego (z 4% do 1,2%), jednak banki w związku z rosnącym poziomem należności zagrożonych stosowały bardziej rygorystyczne procedury udzielania kredytów, co przełożyło się na spowolnienie dynamiki wzrostu należności nieprawidłowych w kolejnych latach. Sytuacja uległa widocznej zmianie dopiero w roku 2004, kiedy rozwojowi portfeli kredytowych w bankach towarzyszyła widoczna poprawa ich jakości³¹. Ponowny, gwałtowny wzrost udziału należności zagrożonych w portfelach banków komercyjnych nastąpił w roku 2009, jako skutek ponownego spadku aktywności gospodarczej (jedna z konsekwencji światowego kryzysu gospodarczego).

Rysunek 4. Udział należności zagrożonych w należnościach brutto od podmiotów niefinansowych w bankach komercyjnych w Polsce w latach 1998–2009

Źródło: *Sytuacja finansowa banków w 2006 r. Synteza*, NBP, Warszawa czerwiec 2007, s. 60 oraz *Raport o sytuacji banków w 2009 r.*, Urząd Komisji Nadzoru Finansowego, Warszawa 2010, aneks statystyczny.

W latach 1998–2009, pomimo wahań koniunktury, w wyniku udoskonalenia procesu zarządzania ryzykiem i wprowadzenia zaawansowanych norm ostrożnościowych, liczbę banków komercyjnych niespełniających podstawowych standardów bezpieczeństwa udało się zredukować praktycznie do zera. W roku 2008 spadek współczynnika wypłacalności poniżej ustawowego minimum odnotowano w 2 ban-

³¹ *Nadzór bankowy 1986–2006, op. cit.*, s. 47–48.

kach (w tym samym czasie zwiększyła się też liczba banków, w których współczynnik ten kształtował się na poziomie 8–12% kosztem grupy charakteryzującej się współczynnikiem 12–15%). W roku 2009 szybsze tempo przyrostu funduszy własnych w stosunku do tempa przyrostu aktywów spowodowało, że adekwatność kapitałowa wszystkich banków była zadowalająca (por. tabela 4).

Tabela 4. Poziom współczynnika wypłacalności w bankach komercyjnych w Polsce w latach 1998–2009

Poziom współczynnika wypłacalności (w %)	Liczba banków komercyjnych na koniec okresu					
	1998	1999	2000	2001	2002	2003
Poniżej 8	8	9	7	5	6	3
Od 8 do 12	20	14	14	12	11	15
Od 12 do 15	14	9	12	13	8	12
Powyżej 15	41	45	40	39	34	28
Ogółem	83	77	73	69	59	58

Poziom współczynnika wypłacalności (w %)	Liczba banków komercyjnych na koniec okresu					
	2004	2005	2006	2007	2008	2009
Poniżej 8	0	0	0	0	2	0
Od 8 do 12	12	12	12	23	29	20
Od 12 do 15	13	11	18	10	5	10
Powyżej 15	29	31	21	17	16	19
Ogółem	54	54	51	50	52	49

Źródło: *Sytuacja finansowa banków w 2006 r., op. cit.*, s. 32 i 64 oraz *Raport o sytuacji banków w 2009 r., op. cit.*, aneks statystyczny.

3. BEZPIECZEŃSTWO BANKÓW A KRYZYS FINANSOWY

3.1. Ewolucja norm ostrożnościowych po kryzysie lat 2008–2009

Konsekwencje kryzysu finansowego przyczyniły się do nowelizacji NUK, co w Europie oznaczało konieczność modyfikacji dyrektyw dotyczących zasad wyposażenia instytucji kredytowych w kapitały własne (przyjęcie dyrektyw CRD II³²

³² Terminem tym określa się trzy dyrektywy zmieniające CRD: Dyrektywę Komisji 2009/27/WE, Dyrektywę Komisji 2009/83/WE i Dyrektywę Parlamentu Europejskiego i Rady 2009/111/WE.

oraz CRD III³³). W listopadzie 2010 r. na szczycie w Seulu członkowie G-20 zatwierdzili tekst Trzeciej Umowy Kapitałowej (Basel III³⁴). Postanowienia umowy zostały przeniesione do ustawodawstwa unijnego poprzez wprowadzenie dyrektywy Parlamentu Europejskiego i Rady 2013/36/UE i rozporządzenia Parlamentu Europejskiego i Rady nr 575/2013 (pakiet CRDIV/CRR).

W Polsce zmiany legislacyjne mające wpływ na funkcjonowanie banków, wprowadzone w latach 2009–2014, wynikały głównie z konieczności dostosowania prawa i standardów rynkowych do regulacji unijnych oraz zwiększenia przejrzystości lokalnych struktur nadzorczych. Po roku 2009 ustawa Prawo bankowe nowelizowana była wielokrotnie. Najważniejsze zmiany po ostatnim kryzysie finansowym dokonały się w 2011 r., w którym przeprowadzono cztery nowelizacje tego aktu. Zmiana z kwietnia 2011 r. wprowadziła do polskiego prawa postanowienia dyrektyw CRD II i CRD III, w tym m.in. jeden, 25% limit zaangażowania kredytowego stosowany względem pojedynczego podmiotu lub podmiotów powiązanych kapitałowo lub organizacyjnie (niezależnie od występowania lub nie powiązań tego podmiotu/tych podmiotów z bankiem). W przyjętej ustawie zrezygnowano z obowiązku wyliczania i stosowania przez banki limitów dużych zaangażowań (takie rozwiązanie wynikało z uchylecia odpowiedniego przepisu dyrektywy 2006/48). Pozostałe zmiany wynikały ze zwiększenia przejrzystości polityki wynagrodzeń stosowanej w odniesieniu do osób zajmujących w banku stanowiska kierownicze oraz zasad współpracy pomiędzy nadzorem krajowym oraz bankami centralnymi będącymi członkami Europejskiego Systemu Banków Centralnych i nadzorcami z państw członkowskich UE.

Nowelizacja Prawa bankowego z czerwca 2011 r. umożliwiła przekształcenie oddziału instytucji kredytowej funkcjonującego w Polsce w bank krajowy w formie spółki akcyjnej. Kolejne dwie (z lipca 2011 r.) wprowadziły odpowiednio możliwość nabywania przez kredytobiorcę spłacającego kredyt w walucie obcej tejże waluty od dowolnego podmiotu w celu uregulowania zobowiązania oraz zwiększenie zakresu informacji przekazywanych kredytobiorcy przy kredytach walutowych lub indeksowanych i rozszerzenie katalogu czynności bankowych powierzanych przez banki podmiotom zewnętrznym (*outsourcing* bankowy) bez konieczności uzyskania zezwolenia KNF.

W związku z reorganizacją zasad funkcjonowania nadzoru nad rynkiem finansowym (przejęcie kompetencji Komisji Nadzoru Bankowego przez Komisję Nadzoru Finansowego) w 2008 r. zmianie uległy przepisy wykonawcze do ustawy Prawo bankowe oraz ustawy o rachunkowości – wydano m.in. nowe rozporządzenia Ministra Finansów w sprawie szczególnych zasad rachunkowości banków oraz zasad

³³ Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady 2010/76/UE.

³⁴ *Basel III: A global regulatory framework for more resilient banks and banking systems*, Bank for International Settlements, Basel, December 2010.

tworzenia rezerw na ryzyko związane z działalnością banków, a uchwały KNB określające zasady wyznaczania funduszy własnych i wymogów kapitałowych zastąpiono odpowiednimi uchwałami KNF bez dokonywania w nich istotnych zmian merytorycznych.

Uchwała nr 314/2009 KNF w sprawie innych pozycji bilansu banku zaliczanych do funduszy podstawowych zezwoliła na zaliczanie do funduszy podstawowych, w ciągu dwóch lat od daty wejścia w życie (14 października 2009 r.), wyemitowanych obligacji zamiennych o terminie wykupu nie krótszym niż 5 lat od daty zamknięcia emisji lub obligacji długoterminowych o terminie wykupu nie krótszym niż 10 lat i nie dłuższym niż 30 lat, które emitent będący bankiem mógł wykupić, a które obligatariuszowi przyznawały prawo wyłącznie do otrzymania oprocentowania (odpowiednio: 50% i 35% tych funduszy). W uchwale wskazano też szczegółowe kryteria, których spełnienie było wymagane przy dokonywaniu wspomnianych zaliczeń. Tego typu rozwiązania prawne były szczególnie istotne dla banków spółdzielczych, w których wartość udziałów zwykle nie ma odzwierciedlenia w liczbie głosów. W 2010 r., w wyniku konieczności dostosowania prawa polskiego do wymogów CRD II, przepisy uchwały KNF nr 314/2009 zastąpiono uchwałą nr 434/2010 KNF, ograniczając zakres instrumentów, które mogły być wliczane do funduszy własnych instytucji kredytowych: od 31 grudnia 2010 r. banki nie mogły zaliczać do funduszy podstawowych środków uzyskanych z nowych emisji obligacji zamiennych i obligacji długoterminowych. Środki pozyskane z emisji obligacji długoterminowych i uznane już za fundusze podstawowe na podstawie decyzji KNF mogły być zaliczane do funduszy podstawowych w kwotach nie większych niż 35%, 20% i 10% tych funduszy odpowiednio do końca 2020, 2030 i 2040 roku. Implementacja CRD II i CRD III dokonała się również przez przyjęcie przez KNF aktów wykonawczych wyszczególnionych w tabeli 5.

W 2012 r. dwukrotnie dokonywano zmian w uchwale nr 76/2010 (co wynikało m.in. z wydania wytycznych EBA w zakresie AMA, konieczności implementacji CRD III i utrzymania ciągłości obowiązujących norm wobec przedłużającego się procesu legislacyjnego związanego z przygotowywanym pakietem CRD IV/CRR). W nowelizacji z czerwca 2012 r. określono metodę wyznaczania kapitału krótkoterminowego oraz usystematyzowano procedury uzyskania zgody KNF na stosowanie statystycznych metod wyznaczania wymogów kapitałowych; ustalono też wagi ryzyka dla kredytów ze stwierdzoną utratą wartości, których zabezpieczenie stanowiły nieruchomości mieszkalne. Zmiana z listopada dotyczyła banków obliczających kwoty ekspozycji ważonych ryzykiem zgodnie z metodą wewnętrznych ratingów oraz stosujących zaawansowaną metodę pomiaru do obliczania wymogu kapitałowego z tytułu ryzyka operacyjnego (m.in. przesunięto z 31 grudnia 2011 r. na 31 grudnia 2013 r. termin, do którego banki te były zobowiązane utrzymywać fundusze własne na poziomie nie niższym niż 80% wymogu porównawczego obliczonego metodami standardowymi).

Tabela 5. Główne akty wykonawcze KNF implementujące przepisy CRD II i CRD III

<ul style="list-style-type: none"> • uchwała nr 76/2010 w sprawie zakresu szczegółowych zasad wyznaczania wymogów kapitałowych z tytułu poszczególnych rodzajów ryzyka (zastąpiła ona uchwałę nr 380/2008);
<ul style="list-style-type: none"> • uchwała nr 367/2010 w sprawie pomniejszych funduszy własnych banku (w której zwiększono liczbę pozycji pomniejszających fundusze podstawowe, liczbę pozycji zaliczanych do funduszy uzupełniających oraz doprecyzowano pozycje w rachunku funduszy własnych banku);
<ul style="list-style-type: none"> • uchwała nr 368/2010 w sprawie zasad ogłaszania informacji nt. adekwatności kapitałowej (rozszerzono w niej zakres ujawnianych informacji dotyczących stosowania przy wyliczaniu wymogów kapitałowych metody wartości zagrożonej oraz wykorzystywania metody zaawansowanego pomiaru do wyliczenia wymogów kapitałowych z tytułu ryzyka operacyjnego);
<ul style="list-style-type: none"> • uchwała nr 208/2011 dotycząca koncentracji zaangażowań i limitu dużych zaangażowań (umożliwiła m.in. bankom stosującym zaawansowane metody zarządzania ryzykiem kredytowym wykorzystywanie instrumentów ograniczania ryzyka kredytowego przy kalkulacji wartości ekspozycji kredytowych i wprowadziła zmiany na liście ekspozycji nie objętych limitem koncentracji zaangażowań oraz zastąpiła uchwałę KNF nr 382/2008);
<ul style="list-style-type: none"> • uchwała nr 258/2011 w sprawie zasad ustalania polityki zmiennych składników wynagrodzeń osób zajmujących stanowiska kierownicze w banku (ustalono w niej zasady kształtowania wewnętrznej polityki wynagrodzeń w bankach w taki sposób, by osoby zajmujące stanowiska kierownicze nie podejmowały nadmiernego ryzyka; w tym celu uzależniono zmienne składniki wynagrodzenia od wyników osiągniętych przez dany bank, wprowadzono warunek, by co najmniej 50% zmiennych składników wynagrodzenia stanowiły akcje lub odpowiadające im tytuły własności; w ramach wymogów dotyczących zarządzania ryzykiem w banku wskazano na konieczność uwzględniania ryzyka utraty reputacji w procedurach zarządzania ryzykiem wynikającym z przeprowadzania sekurytyzacji; na mocy nowych przepisów uchylono uchwałę KNF nr 383/2008);
<ul style="list-style-type: none"> • uchwała nr 325/2011 w sprawie pomniejszych funduszy podstawowych i uzupełniających (rozszerzającą listę pozycji pomniejszających fundusze podstawowe i uchylającą uchwałę KNF nr 381/2008)

Źródło: Teksty odpowiednich uchwał KNF wyszczególnionych w spisie bibliograficznym.

W roku 2012, na mocy uchwały nr 173/2012 KNF, zmianie uległa także uchwała dotycząca limitu koncentracji zaangażowań i limitu dużych zaangażowań (w celu przygotowania polskiego sektora bankowego do wdrożenia pakietu CRD IV/CRR). Wprowadzono m.in. przepis, że w przypadku zaangażowań zabezpieczonych kwotą pieniężną, będącą własnością podmiotu dominującego lub zależnego od banku, oraz zaangażowań zabezpieczonych certyfikatami depozytowymi wyemitowanymi przez bank dominujący lub zależny, a zdeponowanymi w jednym z tych podmiotów,

wylączenie z limitu koncentracji nie może przekraczać 75% funduszy własnych banku. W przypadku należności od jednostek samorządu terytorialnego maksymalną kwotę wylączenia z limitu koncentracji ustalono na poziomie 80% wartości zaangażowań wobec tych jednostek. Nowelizacja umożliwiła też bankom prezentowanie na potrzeby ustalania przestrzegania limitów koncentracji zaangażowań ekspozycji z uwzględnieniem wartości przyjętych zabezpieczeń.

Proces wdrażania pakietu CRD IV/CRR do prawa polskiego dopiero się rozpoczął. Jego sprawne przeprowadzenie wymaga dokonania zmian w obowiązującej ustawie Prawo bankowe i w aktach wykonawczych. W tym celu w UKNF został przygotowany projekt nowelizacji dostosowany do regulacji europejskich, co oznacza m.in. konieczność usunięcia z ustawy przepisów, które zostały już uwzględnione w CRR. W procesie nowelizacji Prawa bankowego uwzględniono również przepisy przygotowywanej ustawy o nadzorze makroostrożnościowym nad systemem finansowym (wprowadzającej m.in. przepisy CRD IV dotyczące buforów kapitałowych: zabezpieczającego, antycyklicznego, globalnych instytucji o znaczeniu systemowym, innych instytucji o znaczeniu systemowym oraz ryzyka systemowego). Wdrożenie CRR nakłada też na nadzorcę obowiązek określenia szczegółowych zasad wygaszania niektórych instrumentów zaliczanych do funduszy własnych. Zmian należy oczekiwać także w obszarze obowiązujących banki standardów płynnościowych³⁵. Regulacje płynnościowe zaczną w Europie obowiązywać po upływie okresu dostosowawczego (krótkoterminowa norma płynności LCR od 2015 r., natomiast norma długoterminowa NSFR od 2018 r.). W Polsce na początku 2015 r. KNF przyjęła natomiast rekomendację P³⁶ dostosowaną do aktualnych wytycznych Komitetu Bazylejskiego, która powinna zostać wdrożona do końca 2015 r.

3.2. Wskaźniki bezpieczeństwa banków komercyjnych w Polsce w latach 2010–2014

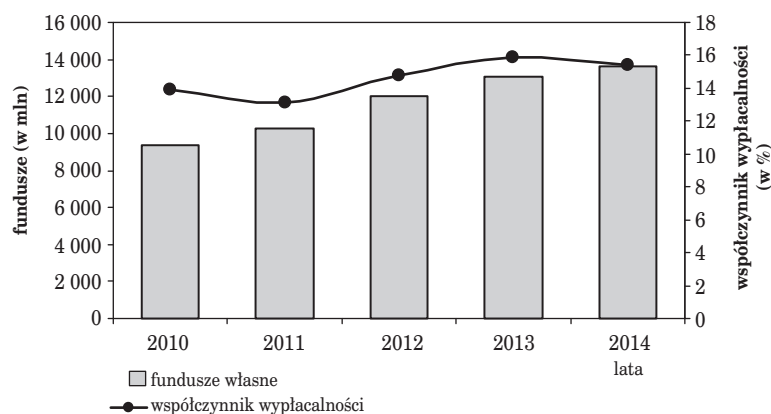
W latach 2010–2014 współczynnik wypłacalności w bankach komercyjnych w Polsce kształtował się w granicach 13,1–15,9%, a więc jego poziom wyraźnie przekraczał minimum regulacyjne (zob. rysunek 5). W 2010 r. relatywnie wysoki wzrost funduszy własnych połączony z umiarkowanym tempem wzrostu wymogów kapitałowych spowodował nadwyżkę funduszy własnych nad całkowitym wymogiem kapitałowym i wzrost średniego współczynnika wypłacalności banków komercyjnych z 13,2% do 13,9%. W 2011 r., na skutek powiększenia się całkowiti-

³⁵ Obowiązująca regulacja płynnościowa (uchwała KNF nr 386/2008) jest kierunkowo zgodna z postanowieniami pakietu CRD IV/CRR, jednak pomiędzy regulacjami polskimi a europejskimi występują pewne różnice dotyczące zasad klasyfikacji poszczególnych pozycji bilansowych, przy czym normy europejskie są bardziej restrykcyjne.

³⁶ Uchwała nr 59/2015 KNF z dnia 10 marca 2015 r. w sprawie wydania Rekomendacji P dotyczącej zarządzania ryzykiem płynności finansowej banków, Dz.Urz. KNF z 2015 r., poz. 14.

tego wymogu kapitałowego (głównie z tytułu ryzyka kredytowego, co było spowodowane ekspansją kredytową oraz wzrostem wartości kredytów walutowych w wyrażeniu złotowym po osłabieniu złotego), współczynnik wypłacalności spadł do 13,1%. Zgodnie z rekomendacją EBA, KNF wystosował w 2011 r. do banków pismo, w którym zalecał utrzymywanie tej podstawowej miary adekwatności kapitałowej na poziomie nie niższym niż 12%, a współczynnika Tier 1 – na poziomie nie niższym niż 9%. Ponadto w 2012 r. Przewodniczący KNF, mając na uwadze ryzyko zakumulowane w bilansach banków, jak też trudne uwarunkowania zewnętrzne, określił zasady, jakimi banki powinny się kierować przy podziale zysków za 2011 r. W odpowiedzi na wspomniane zalecenia banki komercyjne przeznaczyły w 2012 r. na zasilenie funduszy własnych 70% wypracowanych zysków, a ich baza kapitałowa uległa wyraźnemu wzmocnieniu. W systemie znacząco wzrosły też współczynniki

Rysunek 5. Fundusze własne i średni współczynnik wypłacalności w bankach komercyjnych w Polsce w latach 2010–2014*

* Dane na koniec września.

Źródło: *Raport o sytuacji banków w 2010 r. [2012 r., 2013 r., okresie I–IX 2014 r.]*, Urząd Komisji Nadzoru Finansowego, Warszawa 2011 [2013, 2014, 2014], s. 70 [s. 27, s. 25 i 26, s. 4 i 12] oraz *Analiza sytuacji bankowego sektora spółdzielczego, w tym funduszy własnych, w 2012 r. oraz informacja o przebiegu prac nad możliwymi modelami działania zrzeczeń w kontekście Dyrektywy CRD IV oraz Rozporządzenia CRR*, Urząd Komisji Nadzoru Finansowego, Warszawa czerwiec 2013 r., Załącznik nr 5, s. 4; *Informacja o sytuacji banków spółdzielczych i zrzeszających w 2013 r. [III kwartale 2014 r.]*, Urząd Komisji Nadzoru Finansowego, Warszawa kwiecień 2014 r. [grudzień 2014], s. 76 [s. 27].

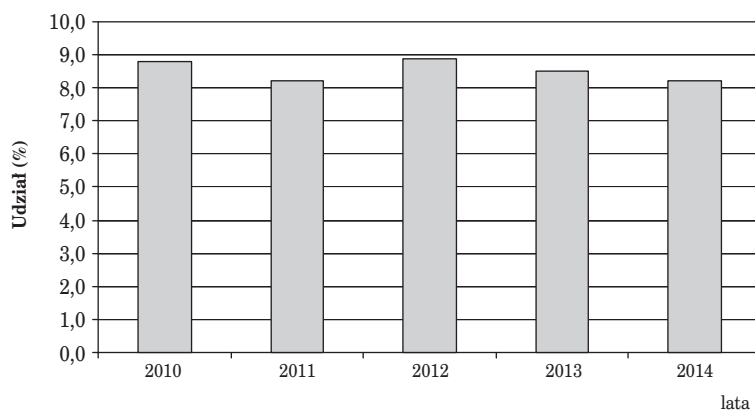
bezpieczeństwa: średni współczynnik wypłacalności był równy 14,8%, a współczynnik Tier 1 – 13,1%. W 2013 r. zwiększenie funduszy własnych banków komercyjnych wynikało z zasilenia ich częścią zysków za 2012 r. (na zwiększenie funduszy przeznaczono 50% zysków), zaliczenia do funduszy własnych części zweryfikowa-

nych zysków wypracowanych w 2012 r. oraz sprzedaży udziałów w innych bankach (a więc zmniejszenia pozycji pomniejszających fundusze własne). W efekcie wskaźniki bezpieczeństwa również się zwiększyły: średni współczynnik wypłacalności ukształtował się na poziomie 15,9%, a współczynnik Tier 1 – 14,3%. W pierwszych trzech kwartałach 2014 r. odnotowano dalszy wzrost funduszy własnych, skutkiem czego średni współczynnik wypłacalności osiągnął wartość 15,4%, a współczynnik kapitału podstawowego Tier 1 – 14,2%. Przeprowadzone przez NBP w 2014 r. testy warunków skrajnych, obejmujące szok makroekonomiczny, rynkowy i płynności wykazały, że odporność banków komercyjnych na szoki jest wysoka: większość instytucji pozytywnie przeszła testy, zachowując nadwyżkę funduszy regulacyjnych pozwalających na spełnienie odpowiednich kryteriów adekwatności kapitałowej i dalszy rozwój działalności.

W latach 2010–2014, pomimo wyraźnie odczuwalnych skutków kryzysu finansowego w postaci m.in. pogorszenia sytuacji na rynku pracy, jakość portfela kredytowego banków, w tym banków komercyjnych, pozostawała stabilna (por. rysunek 6). W 2010 r. w portfelach banków doszło do przyrostu kredytów zagrożonych, tempo zjawiska było jednak niższe niż w 2009 r. i dodatkowo uległo spowolnieniu w ciągu roku. Źródłem przyrostu były głównie kredyty konsumpcyjne udzielone przez podmioty, które w minionych okresach realizowały agresywne strategie w obszarze *consumer finance* (małe i średnie banki). W kolejnych latach źródłem przyrostu należności zagrożonych pozostawały różne grupy kredytów: w 2011 r. – mieszkaniowe, w 2012 r. – dla sektora przedsiębiorstw, w 2013 r. – mieszkaniowe. W 2014 r. odnotowano natomiast poprawę jakości zasadniczo wszystkich kredytów; obraz sytuacji nie był jednak jednorodny, gdyż w niektórych bankach zaobserwowano pogorszenie jakości portfela kredytowego. Stabilizacji sytuacji w latach 2010–2014 sprzyjało środowisko relatywnie niskich stóp procentowych, ożywienie gospodarcze po kryzysie oraz wzmocnienie procedur kredytowych. Prócz czynników fundamentalnych, stosunkowo dobrą jakość portfela kredytowego determinowały zdarzenia o charakterze jednorazowym (sprzedaż części portfela „złych kredytów”, zmiany w polityce rachunkowości niektórych banków) oraz – szczególnie w latach 2011–2012 – silna samoregulacja banków przejawiająca się bardziej selektywną polityką kredytową (wzrost awersji do ryzyka). UKNF zwracał jednak wielokrotnie uwagę na potencjalne źródła ryzyka w portfelu kredytów mieszkaniowych, jak znaczący udział tych kredytów w bilansach banków, wysoki udział kredytów walutowych, wysokie LtV części portfela, ograniczona płynność nieruchomości, problemy społeczne i prawne związane z realizacją zabezpieczeń.

W latach 2010–2014 wszystkie banki posiadały fundusze przekraczające ustawowe minimum (por. tabela 6). W okresie 2012–2014 wyraźnie dostrzegalny był wzrost udziału w aktywach sektora banków o współczynniku wypłacalności przekraczającym 12%, który był skutkiem wprowadzenia przez KNF rekomendacji dla banków dostosowanej do zaleceń EBA, dotyczącej zalecanych poziomów wskaźników bezpieczeństwa.

Rysunek 6. Udział należności zagrożonych w należnościach brutto od sektora niefinansowego w sektorze bankowym* w Polsce w latach 2010–2014**

* W latach 2010–2014 w dostępnych publikacjach nie wyróżniono wskaźników dla banków komercyjnych i spółdzielczych.

** Dane na koniec września.

Źródło: *Raport o sytuacji banków w 2012 r. [2013 r., okresie I–IX 2014 r.]*, Urząd Komisji Nadzoru Finansowego, Warszawa 2013 [2014, 2014], s. 72 [s. 61, s. 31].

Tabela 6. Rozkład aktywów krajowych banków komercyjnych według współczynnika wypłacalności (jako % sumy aktywów)

Lata	Współczynnik wypłacalności (w %)								
	< 0,0	0–4	4–8	8–9	9–10	10–11	11–12	12–16	> 16
2010	0,0	0,0	0,0	0,0	7,8	6,4	20,6	37,2	28,0
2011	0,0	0,0	0,0	1,5	7,1	8,6	29,7	39,7	13,4
2012	0,0	0,0	0,0	0,0	0,2	2,4	5,6	51,8	39,9
2013	0,0	0,0	0,0	1,6	0,0	0,0	3,9	57,1	37,3
2014*	0,0	0,0	0,0	0,0	1,4	0,0	0,0	69,0	29,6

* Dane na koniec września.

Źródło: *Raport o stabilności systemu finansowego. Grudzień 2011 r. [grudzień 2012 r., grudzień 2013 r., styczeń 2015 r.]*, NBP, Warszawa 2011 [2012, 2013, 2015], s. 65 [s. 67, s. 85, s. 64].

PODSUMOWANIE

Proces przemian systemowych, których efektem jest funkcjonowanie w Polsce kilkudziesięciu konkurujących ze sobą podmiotów, rozpoczął się wraz z opracowaniem i rozpoczęciem wdrażania w marcu 1987 r. reformy bankowej. Równole-

gle z procesami przekształceń własnościowych i procesami restrukturyzacyjnymi, w polskim systemie bankowym dokonywały się niezbędne zmiany prawne zmierzające do harmonizacji ustawodawstwa wewnętrznego z normami unijnymi, wynikające z podpisania przez Polskę Układu Europejskiego, przystąpienia naszego kraju do OECD, a następnie do UE. Członkostwo w UE oznaczało konieczność przyjęcia standardów sformułowanych przez Bazylejski Komitet Nadzoru Bankowego.

Pomimo że od momentu wprowadzenia reform wartość funduszy własnych banków komercyjnych systematycznie rosła, zbyt liberalne zasady ostrożnościowe w pierwszym okresie transformacji sprawiły, że w latach 1993–1997 znaczną część banków komercyjnych charakteryzował współczynnik wypłacalności niższy niż 8%. Jednocześnie zdecydowana większość banków nie spełniających wymogu adekwatności kapitałowej była technicznie niewypłacalna. Od 1997 r. działaniom restrukturyzacyjnym towarzyszyły pogłębione zmiany legislacyjne w sferze norm ostrożnościowych, skutkiem czego w latach 1998–2009 fundusze własne banków komercyjnych wzrastały w tempie pozwalającym na zachowanie bezpiecznego poziomu średniego współczynnika adekwatności kapitałowej i wyeliminowanie banków komercyjnych nie spełniających podstawowych standardów bezpieczeństwa. Taki stan rzeczy udało się osiągnąć pomimo wahań koniunktury i spadku popytu zewnętrznego; niestety, wspomniane czynniki sprawiły, że w latach 1998–2003 poziom ryzyka kredytowego w sektorze bankowym wzrastał. Sytuacja uległa widocznej zmianie dopiero w roku 2004, kiedy rozwojowi portfeli kredytowych w bankach towarzyszyła widoczna poprawa ich jakości (efekt zastosowania zaostrzonych procedur kredytowych). Ponowny gwałtowny wzrost udziału należności zagrożonych w portfelach banków komercyjnych nastąpił w roku 2009, głównie w wyniku spadku aktywności gospodarczej.

W latach 2010–2014, pomimo wyraźnie odczuwalnych skutków kryzysu finansowego, jakość portfela kredytowego banków pozostawała stabilna, a wszystkie banki posiadały fundusze przekraczające ustawowe minimum. W latach 2012–2014 wyraźnie dostrzegalny był też wzrost udziału w aktywach sektora banków o współczynniku wypłacalności przekraczającym 12%, stanowiący skutek wprowadzenia przez KNF rekomendacji dotyczącej poziomów współczynnika wypłacalności i wskaźnika Tier 1. Przeprowadzone przez NBP w 2014 r. testy warunków skrajnych wykazały dużą odporność banków komercyjnych w Polsce na szoki. Taki stan rzeczy wynika jednak nie tylko z implementacji rygorystycznych standardów ostrożnościowych, ale również z przyjętego modelu pośrednictwa: większość banków komercyjnych w Polsce to banki uniwersalne, o niskim poziomie specjalizacji, w niewielkim stopniu angażujące się w ryzykowne instrumenty, które wywołały efekt zarażania w czasie ostatniego kryzysu finansowego. Zdaniem UKNF, potencjalne źródło różnych rodzajów ryzyka stanowią jednak – pomimo relatywnie wysokiej jakości – kredyty mieszkaniowe, o czym decydują takie czynniki jak znaczący

udział tych kredytów w bilansach banków³⁷, wysoki udział w tej grupie kredytów walutowych, wysokie LtV części portfela (zwłaszcza w przypadku kredytów nominowanych w CHF), ograniczona płynność nieruchomości oraz problemy społeczne i prawne związane z realizacją zabezpieczeń³⁸. Zdaniem niektórych, kredyty te mogą w przyszłości nie tylko generować straty pojedynczych instytucji bankowych, ale również zagrozić stabilności monetarnej i finansowej³⁹.

Streszczenie

W procesie zarządzania ryzykiem w bankach bardzo istotną funkcję pełnią rozwiązania regulacyjne, określające standardy w zakresie pomiaru ryzyka i odpowiedniego kształtowania bazy kapitałowej. W krajach przechodzących transformację ustrojową zmiany regulacyjne następują zwykle stopniowo, w taki sposób, by ich tempo i zakres dostosowane były do dokonujących się równocześnie przekształceń strukturalnych, a czasami stosunkowo gwałtownie. Cele artykułu to usystematyzowanie procesu zmian najważniejszych norm ostrożnościowych w polskim systemie bankowym w latach 1989–2014, w przededniu wprowadzenia regulacji wewnętrznych implementujących postanowienia III Bazylejskiej Umowy Kapitałowej oraz próba odpowiedzi na pytanie, jaki był wpływ zaostrzania norm regulacyjnych i oddziaływania pewnych negatywnych czynników zewnętrznych na bezpieczeństwo banków komercyjnych w Polsce.

Słowa kluczowe: bezpieczeństwo banków, fundusze własne, należności zagrożone, normy ostrożnościowe, współczynnik wypłacalności

Abstract

In the process of risk management in banks, the following are very important: regulatory solutions, defining standards for risk measurement and proper

³⁷ Co prawda stosunek kredytów mieszkaniowych do PKB w Polsce (ponad 20%) jest niższy niż wynosi średnia unijna (42,9%), jednak udział tych kredytów w aktywach banków znacznie przewyższa średnią dla UE wynoszącą 12,3% (por. B. Kochański, *Kredyty mieszkaniowe a stabilność gospodarcza – polska perspektywa*, <http://www.pte.pl/kongres/referaty/Kocha%C5%84ski%20B%C5%82a%C5%BCej/Kocha%C5%84ski%20B%C5%82a%C5%BCej%20-%20KREDYTY%20MIESZKANIOWE%20A%20STABILNO%C5%9A%C4%86%20GOSPODAR-CZA%20%E2%80%93%20POLSKA%20PERSPEKTYWA.pdf> (dostęp: 12.04.2015).

³⁸ *Raport o sytuacji banków w okresie I–IX 2014 r.*, Urząd Komisji Nadzoru Finansowego, Warszawa 2014, s. 8.

³⁹ B. Kochański, *Kredyty...*, *op. cit.*

development of the capital base. In transition countries, regulatory changes usually occur gradually, in such a way that their pace and scope are adjusted to structural reforms, but sometimes radically. The objectives of this article are to systematize the process of change of the most important prudential norms in the Polish banking system in the years 1989–2014, just before the introduction of internal regulations implementing the Basel III Capital Accord, and an attempt to answer the question what was the impact of tightening regulatory standards and the impact of certain negative external factors on the safety of commercial banks in Poland.

Key words: capital adequacy ratio, own funds, non-performing loans, prudential regulations, the safety of commercial banks

Bibliografia

Publikacje zwarte

Basel III: A global regulatory framework for more resilient banks and banking systems, Bank for International Settlements, Basel, December 2010.

Grzybowski M., *Wytyczne polityki kredytowej wydawane przez Prezesa NBP w latach 1983–1986*, „Finanse”, 4/1987.

Informacja o stosowanych przez Narodowy Bank Polski podstawowych zasadach dopuszczania do działalności bankowej i nadawania upoważnień dewizowych, Warszawa 21 maja 1993 r.

Jurkowska A.M., *Tworzenie banków w Polsce przez kapitał zagraniczny*, „Bank i Kredyt”, 10/1998.

Kochański B., *Kredyty mieszkaniowe a stabilność gospodarcza – polska perspektywa*, <http://www.pte.pl/kongres/referaty/Kocha%20B%20a%20Cej/Kocha%20B%20a%20Cej%20-%20KREDYTY%20MIESZ-KANIOWE%20A%20STABILNO%20C4%86%20GOSPODARCZA%20E2%80%93%20POLSKA%20PERSPEKTYWA.pdf> (dostęp: 12.04.2015).

Nadzór bankowy 1986–2006, Narodowy Bank Polski.

Raport o sytuacji banków w 2009 r. [2010 r., 2012 r., 2013 r., okresie I–IX 2014 r.], Urząd Komisji Nadzoru Finansowego, Warszawa 2010 [2011, 2013, 2014, 2014].

Analiza sytuacji bankowego sektora spółdzielczego, w tym funduszy własnych, w 2012 r. oraz informacja o przebiegu prac nad możliwymi modelami działania zrzeczeń w kontekście Dyrektywy CRD IV oraz Rozporządzenia CRR, Urząd Komisji Nadzoru Finansowego, Warszawa czerwiec 2013 r.

Informacja o sytuacji banków spółdzielczych i zrzeczających w 2013 r. [III kwartał 2014 r.], Urząd Komisji Nadzoru Finansowego, Warszawa kwiecień 2014 r. [grudzień 2014].

- Raport o stabilności systemu finansowego. Grudzień 2011 r. [grudzień 2012 r., grudzień 2013 r., styczeń 2015 r.]*, NBP, Warszawa 2011 [2012, 2013, 2015].
- Stolarski I., *Zasady licencjonowania banków*, cz. I, „Przegląd Podatkowy”, Nr 6/1995.
- Sytuacja finansowa banków w 1999 r. Synteza*, Narodowy Bank Polski, Generalny Inspektorat Nadzoru Bankowego, Warszawa kwiecień 1999 r.
- Sytuacja finansowa banków w 2006 r. Synteza*, NBP, Warszawa czerwiec 2007 r.
- Transformacja bankowości polskiej w latach 1988–1995. Studium monograficzno-porównawcze*, red. W. Baka, Biblioteka Menedżera i Bankowca, Warszawa 1997.
- Wiśnicka-Hańcza M., *Państwowy nadzór nad działalnością banków*, Kancelaria Sejmu, Biuro Studiów i Ekspertyz, Wydział Analiz Ekonomicznych i Społecznych, Nr 145, listopad 1993 r.

Akty prawne

- Rozporządzenie Ministra Finansów z dnia 10 grudnia 2001 r. w sprawie zasad tworzenia rezerw na ryzyko związane z działalnością banków, Dz.U. z 2001 r. Nr 149 z późn. zm.
- Rozporządzenie Ministra Finansów z dnia 10 grudnia 2003 r. w sprawie zasad tworzenia rezerw na ryzyko związane z działalnością banków, Dz.U. z 2003 r. Nr 218, poz. 2147 z późn. zm.
- Rozporządzenie Ministra Finansów z dnia 29 sierpnia 2008 r. w sprawie szczególnych zasad rachunkowości banków, Dz.U. z 2008 r. Nr 161, poz. 1002.
- Rozporządzenie Ministra Finansów z dnia 16 grudnia 2008 r. w sprawie zasad tworzenia rezerw na ryzyko związane z działalnością banków, Dz.U. z 2008 r. Nr 235 z późn. zm.
- Uchwała nr 3/98 KNB z dnia 30 czerwca 1998 r. w sprawie innych pozycji bilansu banku zaliczanych do funduszy uzupełniających banku oraz warunków i trybu ich zaliczenia, a także pozycji bilansu banku podlegających potrąceniu przy wyliczaniu jego funduszy własnych, Dz.Urz. NBP z 1998 r. Nr 15, poz. 32 i Nr 19, poz. 41.
- Uchwała nr 5/98 KNB z dnia 30 czerwca 1998 r. w sprawie ustalenia norm dopuszczalnego ryzyka walutowego w działalności banków, Dz.Urz. NBP z 1998 r. Nr 15, poz. 33.
- Uchwała nr 8/98 Komisji Nadzoru Bankowego z dnia 5 sierpnia 1998 r. w sprawie szczegółowych zasad ustalania wysokości funduszy własnych banków należących do bankowej grupy kapitałowej lub grupy bankowej dla potrzeb stosowania norm i granic określonych ustawą – Prawo bankowe, innych pozycji bilansu banku zaliczanych do funduszy uzupełniających banku oraz warunków i trybu ich zaliczenia, a także pozycji bilansu banku podlegających potrąceniu przy wyliczaniu jego funduszy własnych, Dz.Urz. NBP z 1998 r. Nr 19, poz. 43.
- Uchwała nr 9/98 KNB z dnia 5 sierpnia 1998 r. w sprawie szczegółowych zasad wyposażenia banków spółdzielczych w kapitał założycielski, Dz.Urz. NBP z 1998 r. Nr 19, poz. 44.
- Uchwała nr 10/98 KNB z dnia 5 sierpnia 1998 r. w sprawie szczegółowych zasad wnoszenia kapitału założycielskiego banku w formie spółki akcyjnej i banków państwowych, Dz.Urz. NBP z 1998 r. Nr 19, poz. 45.

- Uchwała nr 11/98 KNB z dnia 14 października 1998 r. w sprawie ustalenia norm dopuszczalnego ryzyka walutowego w działalności banków, Dz.Urz. NBP z 1998 r. Nr 24, poz. 54.
- Uchwała nr 13/98 KNB z dnia 22 grudnia 1998 r. w sprawie zasad tworzenia rezerw na ryzyko związane z działalnością banków, Dz.Urz. NBP z 1998 r. Nr 29, poz. 65, z 1999 r. Nr 7, poz. 11 i Nr 23, poz. 39 z późn. zm.
- Uchwała nr 8/1999 KNB z dnia 22 grudnia 1999 r. w sprawie zasad tworzenia rezerw na ryzyko związane z działalnością banków, Dz.Urz. NBP z 1999 r. Nr 26, poz. 43.
- Uchwała nr 2/2000 KNB z dnia 8 listopada 2000 r. w sprawie ustalenia normy dopuszczalnego ryzyka walutowego w działalności banków, Dz.Urz. NBP z 2000 r. Nr 15, poz. 27.
- Uchwała nr 5/2001 KNB z dnia 12 grudnia 2001 r. w sprawie zakresu i szczegółowych zasad wyznaczania wymogów kapitałowych z tytułu poszczególnych rodzajów ryzyka, w tym z tytułu przekroczenia limitów koncentracji wierzytelności, sposobu i szczegółowych zasad obliczania współczynnika wypłacalności banku, z uwzględnieniem powiązań banków z innymi podmiotami zależnymi lub działającymi w tym samym holdingu, oraz określenia dodatkowych pozycji bilansu banku ujmowanych łącznie z funduszami własnymi w rachunku adekwatności kapitałowej oraz zakresu i sposobu ich wyznaczania, Dz.Urz. NBP z 2001 r. Nr 22, poz. 43, z 2003 r. Nr 11, poz. 16, z 2004 r. Nr 8, poz. 16 z późn. zm.
- Uchwała nr 6/2001 KNB z dnia 12 grudnia 2001 r. w sprawie określenia szczegółowych zasad ustalania wysokości funduszy własnych banków należących do bankowej grupy kapitałowej dla potrzeb stosowania norm i granic określonych ustawą – Prawo bankowe, wysokości, szczegółowego zakresu i warunków pomniejszania funduszy podstawowych banku, innych pozycji bilansu banku zaliczanych do funduszy uzupełniających banku, wysokości i warunków ich zaliczania, innych pomniejszeń funduszy własnych banku, wysokości i warunków pomniejszania o nie funduszy własnych oraz uwzględniania powiązań banków z innymi podmiotami zależnymi lub działającymi w tym samym holdingu przy określaniu sposobu obliczania funduszy własnych, Dz.Urz. NBP z 2001 r. Nr 22, poz. 44..
- Uchwała nr 4/2004 KNB z dnia 8 września 2004 r. w sprawie zakresu i szczegółowych zasad wyznaczania wymogów kapitałowych z tytułu poszczególnych rodzajów ryzyka oraz zakresu stosowania metod statystycznych i warunków, których spełnienie umożliwi uzyskanie zgody na ich stosowanie, sposobu i szczegółowych zasad obliczania współczynnika wypłacalności banku, zakresu i sposobu uwzględniania działania banków w holdingach w obliczaniu wymogów kapitałowych i współczynnika wypłacalności oraz określenia dodatkowych pozycji bilansu banku ujmowanych łącznie z funduszami własnymi w rachunku adekwatności kapitałowej oraz zakresu, sposobu i warunków ich wyznaczania, Dz.Urz. NBP z 2004 r. Nr 15, poz. 25.
- Uchwała nr 5/2004 KNB z dnia 8 września 2004 r. w sprawie wysokości, warunków i zakresu pomniejszania funduszy własnych banku o zaangażowania kapitałowe w in-

stytucje finansowe, instytucje kredytowe, banki i zakłady ubezpieczeń oraz zakresu i sposobu uwzględniania działania banków w holdingach przy określaniu sposobu obliczania funduszy własnych, Dz.Urz. NBP z 2004 r. Nr 15, poz. 26.

Uchwała nr 1/2007 KNB z dnia 13 marca 2007 r. w sprawie zakresu i szczegółowych zasad wyznaczania wymogów kapitałowych z tytułu poszczególnych rodzajów ryzyka, w tym zakresu i warunków stosowania metod statystycznych oraz zakresu informacji załączanych do wniosków o wydanie zgody na ich stosowanie, zasad i warunków uwzględniania umów przelewu wierzytelności, umów o subpartycypację, umów o kredytowy instrument pochodny oraz innych umów niż umowy przelewu wierzytelności i umowy o subpartycypację, na potrzeby wyznaczania wymogów kapitałowych, warunków, zakresu i sposobu korzystania z ocen nadawanych przez zewnętrzne instytucje oceny wiarygodności kredytowej oraz agencje kredytów eksportowych, sposobu i szczegółowych zasad wyznaczania współczynnika wypłacalności oraz określenia dodatkowych pozycji bilansu banku ujmowanych łącznie z funduszami własnymi w rachunku adekwatności kapitałowej oraz zakresu, sposobu i warunków ich zaliczenia, Dz.Urz. NBP z 2007 r. Nr 2, poz. 3.

Uchwała nr 2/2007 KNB z dnia 13 marca 2007 r. w sprawie innych pomniejszych funduszy podstawowych, ich wysokości, zakresu i warunków pomniejszania o nie funduszy podstawowych banku, innych pozycji bilansu banku zaliczanych do funduszy uzupełniających, ich wysokości, zakresu i warunków ich zaliczania do funduszy uzupełniających banku, pomniejszych funduszy uzupełniających, ich wysokości, zakresu i warunków pomniejszania o nie funduszy uzupełniających banku; oraz zakresu i sposobu uwzględniania działania banków w holdingach w obliczaniu funduszy własnych, Dz.Urz. NBP z 2007 r. Nr 3, poz. 4.

Uchwała nr 4/2007 KNB z dnia w sprawie szczegółowych zasad funkcjonowania systemu zarządzania ryzykiem i systemu kontroli wewnętrznej oraz szczegółowych warunków szacowania przez banki kapitału wewnętrznego i dokonywania przeglądów procesu szacowania i utrzymywania kapitału wewnętrznego, Dz.Urz. NBP z 2007 r. Nr 3, poz. 6.

Uchwała nr 6/2007 KNB z dnia 13 marca 2007 r. w sprawie szczegółowych zasad i sposobu ogłaszania przez banki informacji o charakterze jakościowym i ilościowym dotyczących adekwatności kapitałowej oraz zakresu informacji podlegających ogłaszaniu, Dz.Urz. NBP z 2007 r. Nr 3, poz. 8.

Uchwała nr 9/2007 KNB z dnia 13 marca 2007 r. w sprawie ustalenia wiążących banki norm płynności, Dz.Urz. NBP z 2007 r. Nr 3, poz. 11.

Uchwała nr 10/2007 KNB z dnia 6 czerwca 2007 r. w sprawie określenia ocen wiarygodności kredytowej nadawanych przez zewnętrzne instytucje oceny wiarygodności kredytowej, z których bank może korzystać w celu ustalenia wymogów kapitałowych i zakresu korzystania z tych ocen oraz ich powiązania ze stopniami jakości kredytowej, Dz.Urz. NBP z 2007 r. Nr 6, poz. 16.

- Uchwała nr 380/2008 KNF z dnia 17 grudnia 2008 r. w sprawie zakresu i szczegółowych zasad wyznaczania wymogów kapitałowych z tytułu poszczególnych rodzajów ryzyka, w tym zakresu i warunków stosowania metod statystycznych oraz zakresu informacji załączanych do wniosków o wydanie zgody na ich stosowanie, zasad i warunków uwzględniania umów przelewu wierzytelności, umów o subpartycypację, umów o kredytowy instrument pochodny oraz innych umów niż umowy przelewu wierzytelności i umowy o subpartycypację, na potrzeby wyznaczania wymogów kapitałowych, warunków, zakresu i sposobu korzystania z ocen nadawanych przez zewnętrzne instytucje oceny wiarygodności kredytowej oraz agencje kredytów eksportowych, sposobu i szczegółowych zasad obliczania współczynnika wypłacalności banku, zakresu i sposobu uwzględniania działania banków w holdingach w obliczaniu wymogów kapitałowych i współczynnika wypłacalności oraz określenia dodatkowych pozycji bilansu banku ujmowanych łącznie z funduszami własnymi w rachunku adekwatności kapitałowej oraz zakresu, sposobu i warunków ich wyznaczania, Dz.Urz. KNF z 2008 r. Nr 8, poz. 34 i z 2009 r. Nr 6, poz. 22 z późn. zm.
- Uchwała nr 381/2008 KNF z dnia 17 grudnia 2008 r. w sprawie innych pomniejszych funduszy podstawowych, ich wysokości, zakresu i warunków pomniejszania o nie funduszy podstawowych banku, innych pozycji bilansu banku zaliczanych do funduszy uzupełniających, ich wysokości, zakresu i warunków ich zaliczania do funduszy uzupełniających banku, pomniejszych funduszy uzupełniających, ich wysokości, zakresu i warunków pomniejszania o nie funduszy uzupełniających banku; oraz zakresu i sposobu uwzględniania działania banków w holdingach w obliczaniu funduszy własnych, Dz.Urz. KNF z 2008 r. Nr 8, poz. 35 i z 2010 r. Nr 8, poz. 36 z późn. zm.
- Uchwała nr 385/2008 KNF z dnia 17 grudnia 2008 r. w sprawie szczegółowych zasad i sposobu ogłaszania przez bank informacji o charakterze jakościowym i ilościowym dotyczących adekwatności kapitałowej oraz zakresu informacji podlegających ogłoszeniu, Dz.Urz. KNF z 2008 r. Nr 8, poz. 39 i z 2010 r. Nr 8, poz. 37.
- Uchwała nr 386/2008 KNF z dnia 17 grudnia 2008 r. w sprawie ustalenia wiążących banki norm płynności, Dz.Urz. KNF z 2008 r. Nr 8, poz. 40.
- Uchwała nr 314/2009 KNF z dnia 14 października 2009 r. w sprawie innych pozycji bilansu banku zaliczanych do funduszy podstawowych banku, ich wysokości, zakresu i warunków ich zaliczania do funduszy podstawowych banku, Dz.Urz. KNF z 2009 r. Nr 1, poz. 8.
- Uchwała nr 76/2010 KNF z dnia 10 marca 2010 r. w sprawie zakresu i szczegółowych zasad wyznaczania wymogów kapitałowych z tytułu poszczególnych rodzajów ryzyka, Dz.Urz. KNF z 2010 r. Nr 2, poz. 11 i z 2010 r. Nr 8, poz. 38 z późn. zm.
- Uchwała nr 368/2010 KNF z dnia 12 października 2010 r. zmieniająca uchwałę Komisji Nadzoru Finansowego w sprawie szczegółowych zasad i sposobu ogłaszania przez bank informacji o charakterze jakościowym i ilościowym dotyczących adekwatności kapitałowej oraz zakresu informacji podlegających ogłoszeniu, Dz.Urz. KNF z 2010 r., Nr 8, poz. 37.

- Uchwała nr 434/2010 KNF z dnia 20 grudnia 2010 r. w sprawie innych pozycji bilansu banku zaliczanych do funduszy podstawowych banku, ich wysokości, zakresu i warunków ich zaliczania do funduszy podstawowych banku, Dz.Urz. KNF z 2011 r. Nr 1, poz. 1.
- Uchwała nr 208/2011 KNF z dnia 22 sierpnia 2011 r. w sprawie szczegółowych zasad i warunków uwzględniania zaangażowań przy ustalaniu przestrzegania limitu koncentracji zaangażowań i limitu dużych zaangażowań, Dz.Urz. KNF z 2011 r. Nr 9, poz. 34 z późn. zm.
- Uchwała nr 258/2011 KNF z dnia 4 października 2011 r. w sprawie szczegółowych zasad funkcjonowania systemu zarządzania ryzykiem i systemu kontroli wewnętrznej oraz szczegółowych warunków szacowania przez banki kapitału wewnętrznego i dokonywania przeglądów procesu szacowania i utrzymywania kapitału wewnętrznego oraz zasad ustalania polityki zmiennych składników wynagrodzeń osób zajmujących stanowiska kierownicze w banku, Dz.Urz. KNF z 2011 r. Nr 11, poz. 42.
- Uchwała nr 325/2011 KNF z dnia 20 grudnia 2011 r. w sprawie innych pomniejszych funduszy podstawowych, ich wysokości, zakresu i warunków pomniejszania o nie funduszy podstawowych banku, innych pozycji bilansu banku zaliczanych do funduszy uzupełniających, ich wysokości, zakresu i warunków ich zaliczania do funduszy uzupełniających banku, pomniejszych funduszy uzupełniających, ich wysokości, zakresu i warunków pomniejszania o nie funduszy uzupełniających banku oraz zakresu i sposobu uwzględniania działania banków w holdingach w obliczaniu funduszy własnych, Dz.Urz. KNF z 2011 r. Nr 13, poz. 49.
- Uchwała nr 59/2015 KNF z dnia 10 marca 2015 r. w sprawie wydania Rekomendacji P dotyczącej zarządzania ryzykiem płynności finansowej banków, Dz.Urz. KNF z 2015 r., poz. 14.
- Ustawa z dnia 26 lutego 1982 r. Prawo bankowe, Dz.U. z 1989 r. Nr 7, poz. 56.
- Ustawa z dnia 31 stycznia 1989 r. Prawo bankowe, Dz.U. z 1989 r. Nr 4, poz. 21.
- Ustawa z dnia 14 lutego 1992 r. o zmianie ustawy – Prawo bankowe i niektórych innych ustaw, Dz.U. z 1992 r. Nr 20, poz. 78.
- Ustawa z dnia 19 grudnia 1992 r. o zmianie ustawy – Prawo bankowe i niektórych innych ustaw, Dz.U. z 1992 r. Nr 6, poz. 29.
- Ustawa z dnia 4 lipca 1992 r. o ratyfikacji Układu Europejskiego ustanawiającego stowarzyszenie między Rzeczpospolitą Polską a Wspólnotami Europejskimi i ich Państwami Członkowskimi, sporządzonego w Brukseli dnia 16 grudnia 1991 r., Dz.U. Nr 60, poz. 302.
- Ustawa z dnia 3 lutego 1993 r. o restrukturyzacji finansowej przedsiębiorstw i banków, Dz.U. z 1993 r. Nr 18, poz. 82.
- Ustawa z dnia 28 maja 1994 r. o zmianie ustawy o podatku dochodowym od osób prawnych, Dz.U. z 1994 r. Nr 87, poz. 406.
- Ustawa z dnia 29 września 1994 r. o rachunkowości, Dz.U. z 1994 r. Nr 121, poz. 591, art. 37, ust. 3 i 6 z późn. zm.

- Ustawa z dnia 14 grudnia 1994 r. o Bankowym Funduszu Gwarancyjnym, Dz.U. z 1994 r. Nr 4, poz. 18.
- Ustawa z dnia 21 listopada 1996 r. o zmianie ustawy o podatku dochodowym od osób prawnych, Dz.U. z 1996 r. Nr 137, poz. 639.
- Ustawa z dnia 29 sierpnia 1997 r. Prawo bankowe, Dz.U. z 1997 r. Nr 140, poz. 939.
- Ustawa z dnia 29 sierpnia 1997 r. o listach zastawnych i bankach hipotecznych, Dz.U. z 1997 r. Nr 140, poz. 940.
- Ustawa z dnia 9 kwietnia 1999 r. o zmianie ustawy o BFG oraz niektórych innych ustaw, Dz.U. z 1999 r. Nr 40, poz. 399.
- Ustawa z dnia 7 grudnia 2000 r. o funkcjonowaniu banków spółdzielczych, ich zrzeszaniu się i bankach zrzeszających, Dz.U. z 2000 r. Nr 119, poz. 1252.
- Ustawa z dnia 15 grudnia 2000 r. o zmianie ustawy o Bankowym Funduszu Gwarancyjnym oraz ustawy – Prawo bankowe, Dz.U. z 2000 r. Nr 122, poz. 1316.
- Ustawa z dnia 23 sierpnia 2001 r. o zmianie ustawy – Prawo bankowe oraz o zmianie innych ustaw, Dz.U. z 2001 r. Nr 111, poz. 1195.
- Ustawa z dnia 23 sierpnia 2001 r. o zmianie ustawy – Prawo bankowe oraz o zmianie innych ustaw, Dz.U. z 2001 r. Nr 111, poz. 1195.
- Ustawa z dnia 21 lipca 2006 r. o nadzorze nad rynkiem finansowym, Dz.U. z 2006 r. Nr 157, poz. 1119.
- Ustawa z dnia 26 stycznia 2007 r. o zmianie ustawy – Prawo bankowe, Dz.U. z 2007 r. Nr 42, poz. 272.
- Zarządzenie nr 1/92 Prezesa NBP z dnia 8 kwietnia 1992 r. w sprawie koncentracji kredytów i innych wierzytelności, Dz.Urz. NBP z 1992 r. Nr 2, poz. 4 i Nr 10, poz. 21.
- Ustawa z dnia 28 kwietnia 2011 r. o zmianie ustawy – Prawo bankowe, ustawy o obrocie instrumentami finansowymi oraz ustawy o nadzorze nad rynkiem finansowym, Dz.U. z 2011 r. Nr 131, poz. 763.
- Ustawa z dnia 10 czerwca 2011 r. o zmianie ustawy – Prawo bankowe, Dz.U. z 2011 r. Nr 134, poz. 781.
- Ustawa z dnia 15 lipca 2011 r. o zmianie ustawy o udzieleniu przez Skarb Państwa wsparcia instytucjom finansowym, Dz.U. z 2011 r. Nr 186, poz. 1101.
- Ustawa z dnia 29 lipca 2011 r. o zmianie ustawy – Prawo bankowe oraz niektórych innych ustaw, Dz.U. z 2011 r. Nr 165, poz. 984.
- Ustawa z dnia 19 sierpnia 2011 r. o zmianie ustawy – Prawo bankowe oraz ustawy o kredycie konsumenckim, Dz.U. z 2011 r. Nr 201, poz. 1181.
- Zarządzenie nr 19/92 Prezesa NBP z dnia 18 listopada 1992 r. w sprawie równoważenia ryzyka bankowego w drodze tworzenia rezerw celowych, Dz.Urz. NBP z 1992 r. Nr 11, poz. 23, z 1993 r. Nr 12, poz. 22, z 1994 r. Nr 1, poz. 2.
- Zarządzenie nr 4/93 Prezesa NBP z dnia 19 marca 1993 r. w sprawie norm dopuszczalnego ryzyka walutowego w działalności banków, Dz.Urz. NBP z 1993 r. Nr 4, poz. 7, z 1994 r. Nr 13, poz. 21, z 1996 r. Nr 21, poz. 57.

- Zarządzenie nr 7/93 Prezesa NBP z dnia 20 maja 1993 r. w sprawie norm dotyczących pokrycia funduszami własnymi aktywów banku, Dz.Urz. NB z 1993 r. Nr 6, poz. 11, z 1996 r. Nr 18, poz. 46 i Nr 21, poz. 57.
- Zarządzenie nr 13/94 Prezesa NBP z dnia 10 grudnia 1994 r. w sprawie zasad tworzenia rezerw na ryzyko związane z działalnością banków, Dz.Urz. NBP z 1994 r. Nr 23, poz. 36 oraz z 1996 r. Nr 18, poz. 47 i Nr 23, poz. 61.
- Zarządzenie nr 3/98 KNB z dnia 30 czerwca 1998 r. w sprawie sposobu wyliczenia współczynnika wypłacalności banku oraz określenia procentowych wag ryzyka przypisanych poszczególnym kategoriom aktywów i zobowiązań pozabilansowych, Dz.Urz. NBP z 1998 r. Nr 15, poz. 34.
- Zarządzenie nr 5/98 KNB z dnia 2 grudnia 1998 r. w sprawie sposobu wyliczenia współczynnika wypłacalności banku oraz procentowych wag ryzyka przypisanych poszczególnym kategoriom aktywów oraz zobowiązań pozabilansowych, Dz.Urz. NBP z 1998 r. Nr 26, poz. 61.

Akty unijne

- Dyrektywa Rady 89/647/EWG z dnia 18 grudnia 1989 r. w sprawie współczynnika wypłacalności instytucji kredytowych, Dz.Urz. WE z 30.12.1989 r. L 386 /14.
- Dyrektywa Rady 93/6/EWG z dnia 15 marca 1993 r. w sprawie adekwatności kapitałowej przedsiębiorstw inwestycyjnych i instytucji kredytowych, Dz.Urz. WE z 11.06.1993 r. L 141/1 (CAD1).
- Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady 98/31/WE z dnia 22 czerwca 1998 r. zmieniająca dyrektywę Rady 93/6/EWG w sprawie adekwatności kapitałowej przedsiębiorstw inwestycyjnych i instytucji kredytowych, Dz.Urz. WE z 21.07.1998 r. L 204/13 (CAD2).
- Dyrektywa 2006/48/WE Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 14 czerwca 2006 r. w sprawie podejmowania i prowadzenia działalności przez instytucje kredytowe, Dz.Urz. UE z 30 czerwca 2006 r. L 177/1.
- Dyrektywa 2006/49/WE Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 14 czerwca 2006 r. w sprawie adekwatności kapitałowej firm inwestycyjnych i instytucji kredytowych, Dz.Urz. UE z 30 czerwca 2006 r. L 177/201.
- Dyrektywa Komisji 2009/27/WE z dnia 7 kwietnia 2009 r. zmieniająca niektóre załączniki do dyrektywy 2006/49/WE Parlamentu Europejskiego i Rady w odniesieniu do przepisów technicznych dotyczących zarządzania ryzykiem, Dz.Urz. UE. z 8 kwietnia 2009 r. L 94/97.
- Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady 2009/111/WE z dnia 16 września 2009 r. zmieniająca dyrektywy 2006/48 WE, 2006/49/WE i 2007/64/WE w odniesieniu do banków powiązanych z centralnymi instytucjami, niektórych pozycji funduszy własnych, dużych ekspozycji, uzgodnień w zakresie nadzoru oraz zarządzania w sytuacji kryzysowej, Dz.Urz. UE z 17 listopada 2009 r. L 302/97.

Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady 2010/76/UE z dnia 24 listopada 2010 r. w sprawie zmiany dyrektyw 2006/48/WE oraz 2006/49/WE w zakresie wymogów kapitałowych dotyczących portfela handlowego i resekurytyzacji oraz przeglądu nadzorczego polityki wynagrodzeń, Dz.Urz. UE z 14 grudnia 2010 r. L 329/3.

Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady 2013/36/UE z dnia 26 czerwca 2013 r. w sprawie warunków dopuszczenia instytucji kredytowych do działalności oraz nadzoru ostrożnościowego nad instytucjami kredytowymi i firmami inwestycyjnymi, zmieniająca dyrektywę 2002/87/WE i uchylająca dyrektywy 2006/48/WE oraz 2006/49/WE, Dz.Urz. UE z 27 czerwca 2013 r. L 176/338.

Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) nr 575/2013 z dnia 26 czerwca 2013 r. w sprawie wymogów ostrożnościowych dla instytucji kredytowych i firm inwestycyjnych, zmieniające rozporządzenie (UE) nr 648/2012, Dz.Urz. UE z 27 czerwca 2013 r. L 176/1.